

אוצר הזיכורים והספריות של רבני משפוחת ענתבי

כתב זערך –
דר' אליעז ענתבי – חפר

ספרי קודש עתיקים בבית המדרש

"הסניור" בטבריה

(תמונה משנות השישים).

ר' חיים שמואל הכהן, "קונורטי" המכונה =
"הסניור" היה מגדולי חכמי טבריה במאה ה-19.

נולד בסופיא בשנת התקנ"ב (1792).
עלה לטבריה לאחר שנת התקפ"ז (1827),

כעבור עשר שנים (1837- התקצ"ז), ארע "הרעש
- הגדול". ר' חיים שמואל הכהן היה בין
מקוממי ההריסות.

בשנת התקצ"ט (1839) פתח את ביהכ"נ שלו
בבניין החדש שבנאו, ובאותו בניין פתח גם
ישיבה על שמו, בשם "מדרש שמואל".

מאחר שהיה בעל אמצעים כספיים רכש אלפי
ספרים וכתבי יד נדירים שאספם וקבצם
מקהילות ישראל ותלמידי החכמים שבבית
מדרשו היו מעיינים גם באלה ובחידושי התורה
שבהם.

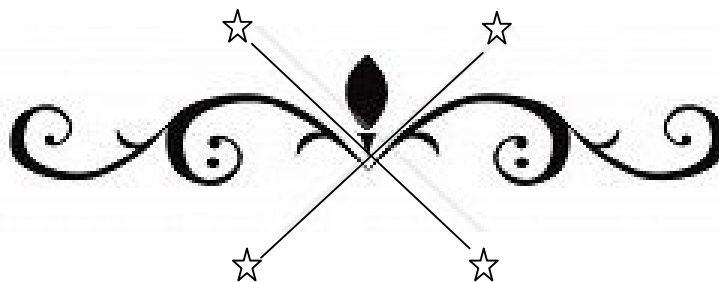
סמוך לבית "מדרש הסניור" היה ביתו של
ח' ישראל שמואל ענתבי, בנו של הישר
ענתבי.

תוכן העניינים:

4	א. פתח דבר
5	ב. דורות קדומים: "ראשי הדורות"
5	ר' ניסים בן אהרן ענתבי
6	ר' אהרן ב"ר נסים ענתבי
6	ר' אברהם חיים ענתבי
7	ג. הרב יצחק שבתי ענתבי זצ"ל
8	שערי ספריו של ר' יצחק שבתאי ענתבי
9	הסכמות
11	ד. הרב אברהם ענתבי זצ"ל
11	ספריו ושעריהם:
14	חיבוריו בספרי אחרים:
15	הסכמות
16	פסיקה והסכמה
16	שו"ת (שאלות ותשובות)
17	דרושים
18	הקדשות על ספרים
20	ה. ר' דוד יצחק ענתבי
21	ו. הרב יצחק בן ר' אברהם ענתבי
21	הסכמות
23	דרוש
24	ז. הרב יעקב ענתבי – "אביר יעקב" זצ"ל
25	חיבורים בכתב יד:
28	פסיקה
28	אוצר ספרייתו של חכם יעקב ענתבי
30	הסכמה של ר' יעקב ענתבי על פסק דין
31	פנקס אישי של ר"ע
32	פנקס אישי שני לר' יעקב ענתבי:
34	שו"ת (שאלה ותשובה)
35	פסקי דין והלכות
36	כתובות
37	מאוצר ספרייתו
39	דרוש ליום השבת פרשת בראשית
40	ח. הרב יהודה שבתי רפאל (היש"ר) ענתבי זצ"ל, סב – סבי
41	פרסומים:
41	כתבי יד שהותיר אחריו
43	ספר באור החיים ל' חיים כפוזי תרפ"ט (1929)
44	דרוש לשבת הגדול ר' יש"ר ענתבי
45	ספרים מאוצר ספרייתו של היש"ר
49	ט. בניו ונכדיו של הרב יש"ר ענתבי
50	י. הרב אליהו רחמים ענתבי
50	ספרים שחיבר
53	יא. הרב רפאל ענתבי

53		כתבים וחיבורים :
56		יב. הרב אברהם יעקב ענתבי
59		יג. הרב ישראל שמואל ענתבי
60		יד. הרב רפאל מנשה ענתבי
63		טו. יהודה חיים ענתבי
64		טז. בנימין זנבדיו של ר' יעקב ענתבי
64		יז. הרב יוסף ענתבי מקאהיר
66		יח. אברהם אלברט ענתבי
67		יט. מקורות ביבליוגרפיים :

א. פתח דבר

"משה קיבל תורה מסיני,
ומסרה ליהושע
ויהושע לזקנים
וזקנים לנביאים
ונביאים לאנשי כנסת גדולה...."

(פרקי אבות, פרק ראשון, משנה א')

אין ראוייה יותר מפתחה נאה זו במקורותינו לסמל את קשר הדורות, קשר של מסורות והעברת ידע בכתב ובעל פה. כמוהו גם עניינה של חוברת זו, אסופה לכל אותם פרסומים עתיקים שכתבו אבותינו הרבנים ("חכמים") ממשפחת ענתבי ועברו כחוט השני במשפחתנו מדור לדור.

רבנים הינם אנשי ספר, כל ימיהם עוברים עליהם במצוות הלימוד הבקיאיות והפפול. גם במשפחתנו אותם רבנים היו אנשי יצירה שחיברו ספרים תורניים. חלקם הגיעו לדפוס ובזכותו דבריהם הונצחו. חלקם לא זכו וכל אותם חומרים שכתבו בכתבי יד אבדו עם השנים לעולמי עד.

בשל מעמדם הרם של רבני המשפחה בקהילה היו מתבקשים בין היתר לבדוק את יצירותיהם ופרסומיהם של רבנים אחרים. במידה שאותו ספר נמצא, לדעתו של הרב הבדוק, ראוי לפרסום, הוא היה מאשר זאת במילות ברכה שנדפסו בפתח אותו פרסום. צורת אישור זו נקראת "הסכמה" או "הסכמת הרבנים הגאונים".

באסופה זו ציינתי לא רק את הספרים שחיברו הרבנים, זקנינו, אלא גם את אותם ספרים שהם אישרו לפרסום (מהידוע לי) או כפי שנהוג לומר: הספרים עליהם הסכימו. בזכות פרסומיהם של אותם רבנים, אבות אבותינו יכולים אנו לדעת היום אודות הקשרים המשפחתיים מי האב והסב ויותר מכך לשבת ולקרוא בנחת את פרי יצירתם הרוחנית של קדמונינו.

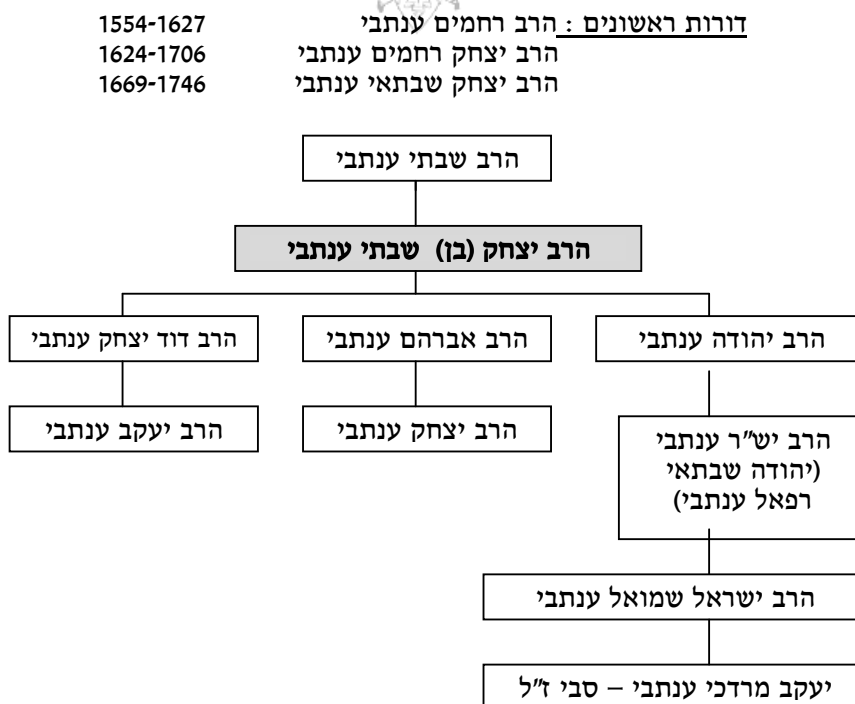
משפחת ענתבי, העמידה דורות רבים של רבנים אשר פרסמו ספרים רבים והיו בעלי ספריות עניפות. אך בשל מרחק השנים הרב ופער הדורות העצום איננו יודעים מהם אותם פרסומים ולרובנו ככולנו לא נותר מאותם ספרים שיצאו לאור לפני מאות שנים אלא אולי מעט מזער. חבל על דאבדין דלא משתכחין. אסופה זו היא תיעוד לכל אותם אוצרות אף שאינה מלאה. אוצר הפרסומים והספרים חולק לפי הדורות בסדר יורד. כאשר לכל אדם קודם תיאור שושלות היחסין, כדי שיקל להתמצא בזהותו של בן המשפחה.

מלבד לרישום של כל אותם החיבורים והפרסומים המסודר לפי שם הרב שחיברם השתדלתי להביא צילום עמודי השער של אותם ספרים עם תיאור ביבליוגרפי קצר אודותם.

אליעזר ענתבי - חפר

ב. דורות קדומים: "ראשי הדורות"

אילן יוחסין (חלקי) של דורות האבות משפחת ענתבי:

בתולדות המשפחה מציינים את ראש הדורות: הרב רחמים ענתבי (1554-1627). בנו הוא הרב יצחק רחמים (1624-1706), נכדו – הרב שבתאי יצחק (1669-1746). בשל פער השנים העצום (כ-400 שנה) לא מוכרים לנו ספרים או חיבורים פרי עטם. הדור הבא (נין לראש הדורות) – הרב יצחק שבתאי ענתבי (1721-1804), הוא הדור הראשון שידועים לנו חיבורים ופרסומים ממנו, אשר יפורטו בהמשך. אולם לגבי הדורות הקודמים, אין לנו מידע וכנראה לא נדע מה רשמו וכתבו. מדי פעם מתגלות תזכורות נשכחות מתהומות הנשייה ההיסטוריים, והרי שתי דוגמאות מהמאה ה-18, אשר כנראה היו קשורות לאותם דורות קדמונים אך איננו יודעים על אופן קשרי המשפחה.

ר' ניסים בן אהרן ענתבי

(איננו יודעים את הקשר המשפחתי)

כתובה מעוטרת ומצויירת מארם צובה (חלב). תקל"ב (1772)

הכתובה רשומה חצי קולמוס, והיא מחתונתם של
החתן **ניסים בן אהרן ענתבי** עב"ל – עם הכלה לונה בת שלום שמאע.

בכתובה רשומים המילים המעידים על השנה: "חמשת אלפים וחמש מאות ושלושים ושתיים
לבריאת עולם ... פה מתא צובה", החתן: "נסים ... בכ"ר ... אהרן ענתבי", הכלה: "לונה ... בת ...
שלום שמאע".

** הכתובה מסקרנת מאוד מכיוון שהיא ממקום מוצא משפחתנו, ומשנים קדמוניות (1772)
אולם לא ידוע כיצד מתחברים שמות אלה עם אילן היוחסין שלנו. (ושמא אינם מתחברים?)

טרם נתקלתי בשמות נסים או אהרן ענתבי, בשנים קדמוניות אלה. – אולי אחיו או בני דודיו
של יצחק בן שבתאי ענתבי. (דף אחד, 1772, הספריה הבריטית, לונדון)

ר' אהרן ב"ר נסים ענתבי

(איננו יודעים את הקשר המשפחתי)

תרגום של "שיר השירים" בערבית בבעלותו של אהרן ב"ר נסים ענתבי.

מקרא תרגומים ערבית כתובים מגלות שיר השירים, מהמאה ה"ח,
בכתב היד רשום: "שרח תרגום שיר השירים" (מכיל תרגום ערבי לתרגום הארמי של שיר
השירים)

בראש כה"י ובסופו נסיונות קולמוס ופיוטים.

הבעלים של כתב היד :

"אהרן בר נסים ענתבי" (א42, א49),

"דוד ישעיה אליי'..." שנת "תקע"ג" (א49). [דוד ישעיה אליהו]

(49 דפים, המאה- 18, הספריה הבריטית, לונדון)

ר' אברהם חיים ענתבי

(איננו יודעים את הקשר המשפחתי)

רב זה נזכר בכתב יד נדיר שהיה ברשותו של ר' אברהם ענתבי. אין ספק שהוא קשור למשפחה
שכן כתב היד האמור, כולל את חתימת הבעלות שלו, ולאחר מכן את חתימת הבעלות של הרה"ג
ר' אברהם ענתבי ב"ר יצחק. ומכיוון שחתימתו של ר' אברהם חיים קודמת, הרי מדובר בדור קדום
יותר. האם מדובר בדוד ? או אחי הסב ?

תיאור כתב היד הנדיר :

"עץ חיים שער ראשון מן שמונה שערים"

כתב יד של ספר הקבלה המפורסם לר' חיים ויטאל (1542-1620) הוא "עץ חיים".
ספר זה הוא ספר הפרשנות לזהר של ר' יצחק לוריא (האר"י)

זוהי העתקה שנערכה במאה י"ז בכתב חצי קולמוס. פז דף

כולל את ההקדמה לשמונה שערים במהדורה המקורית של הרח"ו, ומדף יג ע"ב "ביאור קצת
מאמרי הזוהר" "שהעתקתי מכתובת יד מורי זלה"ה" משל האר"י עצמו.

ראה ג' שלום, קרית ספר יט, עמ' 186, וזהו כה"י שמוזכר שם.

הערות בעלות בראש כה"י ציוני בעלים:

"אברהם חיים ענתיבי",
"אברהם יצחק ענתיבי",
"חיים ישחק" [! עבאדי],

ספריית מקור ירושלים - מכון שוקן 16141 מס' בספ' מק JER SCHOC 16141
מס' בספ' מק JER SCHOC KAB 71

ג. הרב יצחק שבתאי ענתיבי זצ"ל.

סבו של הרב יהודה שבתאי רפאל ענתיבי (היש"ר)
ר' יצחק ב"ר (בן רבי) שבתאי ענתיבי, נפטר 1803 (ערך תל"ו , בספרו של לניאדו)

חיבורים שפרסם השתמרו הודות לבנו – הרב אברהם ענתיבי, אשר היה רב ראשי לקהילת יהודי
חלב במשך 40 שנה, ופרסם 6 ספרים בעצמו. באותם ספרים שילב מכתבי אביו, וכך הגיעו לידינו.

- אהל יצחק , ליורנו תקפ"ה (1825)
(נדפס בתוך הספר יושב אוהלים לר' אברהם ענתיבי)

- ספר בית אב, ליורנו תר"ט (1849)
(נדפס בתוך הספר פני הבית לר' אברהם ענתיבי)

הסכמות לספרים עליהם חתם:

- ספר בית דינו של שלמה, לר' רפאל שלמה לניאדו, קושטאנדינה תקל"ה
- ספר המעלות לשלמה, לר' רפאל שלמה לניאדו, קושטאנדינה תקל"ה
- ספר מחנה יהודה, לר' יהודה קצין, ליורנו תקס"ג

שערי ספריו של ר' יצחק שבתאי ענתבי

כס"ד ספר בית אב

אה"ת 589100

הלכות יסורי החורה פרק ד'

אוצר החכמה

ספר

ספר בית אב

ליורנו תר"ט (1849)

(נדפס בתוך הספר פני הבית
לר' אברהם ענתבי)

ספר

דואב הים אכל להאי לישא דקאמר והוא שלכו דואב
דכעו קרתי ק' דר"א לא אכ"ר הים וחי' דטולה
מלקא דסכא לא איירי אלא רגס כמי שאין חכם
ומכין מדעתו דמ"מ כאכ"ר ולמי שלכו דואב מוסרין
לו ראשי פרקים אכל למי שחכם ומכין מדעתו
מוסרין לו גס מעשם מרכבה ור"א חכם ומכין
מדעתו הים ודכי מוכח מתוך הנמלא עכ"ל -
ותמכני עליו דאין לא נרגס מדכר דש"י ו"ל
שפירש דהא דא"ל לא קשאי היונו משום דכעין
לכו דואב ולפי דברי סרב כל חלוקים סללו לא
נאמרו אלא כמי שאין חכם ומכין מדעתו אכל

הלכה י"א ומם בין וט' ע"ש כיוש פ"כ
דחנניה חנן אין דורשין כעריות
כנ' וכו' ואמרינן כנמלא עלם חנו ר' חייא אכל
מוסרין לו ראשי פרקים אמר ר' וירא אין מוסרין
ראשי פרקים אלא לאכ"ר ולכל מי שלכו דואב
בקיכו איכא דאמרו והוא שלכו דואב בקיכו ופי'
דש"י קרתי כעין ואמרינן כמי חכם אמר ר' אמי
אין מוסרין סקרו תורה אלא למי שיש בו ס' דכיוש
שר חמשים ונשוא פנים ויועץ ותכס חרשים ונכון
למש ע"כ
והשתא יש לקמיה על רבינו דאין סאס

ספר

אהל יצחק

ליורנו תקפ"ה (1825)

(נדפס בתוך הספר יושב
אוהלים לר' אברהם ענתבי)

תנ"ך: דרוש, בראשית, שמות,
ויקרא, במדבר

ספר

הסכמות

שנתן כסמכות רבנית לספרי רבנים אחרים

ספר
בית דינו של שלמה
לר' רפאל שלמה לניאדו,
קושטאנדינה תקל"ה
1775

ספר המעלות
לשלמה
לר' רפאל שלמה לניאדו,
קושטאנדינה תקל"ה
1775

ספר מחנה יהודה
לר' יהודה קצין, ליורנו
תקס"ג 1803

דרושים על דמותו של ר' יצחק ענתבי

ברשימת דרשות אודות רבני ארם צובא – היתה אחת מהן על דמותו של ר' יצחק ענתבי

2 דפים הכוללים קטעים מדרשות וכן רשימת :

"אלו הדרושים שדרשתי על רבנים" (ברובם רבני ארם צובא, בין השאר)
"ח"ר יצחק ברכה", "ח"ר יאודה קצין ושמעות ח"ר מנצור מרזוק", "ח"ר אליאזר לאניאדו", "ח"ר
אברהם דוויק בדמשק", "ח"ר חיים עטייה ועל שמות ח"ר חיים מודעי זלה"ה",
"ח"ר יצחק ענתבי ועל שמות ח"ר יום טוב אלגזי זלה"ה", "ח"ר אלואו שמאע", "עזרא צייאג"
ואחרים .

כאמור מדובר ברשימה בלבד של הדרשות הנ"ל אך התכנים לא נשמרו בכה"נ.

רשימה זו נכתבה כנראה בדמשק במאות ה-18-19 ,

(2 דפים בלבד, המאה ה-18 – 19 , ניו יורק - אוניברסיטת קולומביה)

הספדים : על חכמי ארם צובה בהם נזכר ר' יצחק ענתבי (אביו של ר' אברהם) .

דרושי הספדים בכתב יד מהמאה ה-18 , שנכתב בחלב , וכנראה בשל ייחודו של כתב יד זה שהכיל
הספדים על החשובים שבזקני רבני הקהילה , הוא עבר מיד ליד ורבו עליו חתימות הבעלות.

המחברים היו יהודה קצין, וחיים ששון.

עמוד [3]ב:

"יום ש"ק פ' חיי שרה יום יז חשון תקמ"ד את זו דרשתי לפטירת חכ' יהודה קצין זלה"ה".

עמוד [6]א:

"כר' שלום מזרחי יצ"ו...יוסף קצין", "כה"ר יהודה או מוספתי וכה"ר מנצור מרזוק זלה"ה",
"כמה"ר אליהו לניאדו יצ"ו", "כמה"ר דוד לניאדו יצ"ו".

עמוד [6]ב:

"כמה"ר אליהו דווק הכהן יצ"ו", "כמה"ר ישעיה עטייה יצ"ו...כר' עובדיה מזרחי יצ"ו",
"כמה"ר יצחק ענתבי יצ"ו...כמה"ר אפרים לניאדו יצ"ו".

עמוד [6]ב: "זה היום מר' שיחי על בחור...ומת בחצי ימיו...כ"ר חיים ששון נ"ע יעלה ויתפלל
בעד...משה חפץ יצ"ו...כר' ידידיה ריזוואן יצ"ו".

עמוד [20]ב: "היום דרש מר' חיים עטייה יצ"ו".

(27 דפים, מאה – 18 , ספרית מקור ירושלים-מכון בן צבי)

ד. הרב אברהם ענתבי זצ"ל

בנו של הרב יצחק שבתי ענתבי (הנזכר בסעיף ב')
 נולד בארם צובא (חלב) בשנת 1765, נפטר 1858 (ערך תכ"ג בספרו של לניאדו)
 לר' אברהם היו עוד (לפחות) עוד שני אחים.
 הראשון: אביו של ר' יהודה שבתאי רפאל (היש"ר) ענתבי – אשר כנראה נקרא יהודה,
 השני: אביו של ר' יעקב ענתבי – אשר כנראה שמו היה ר' דוד יצחק ענתבי

ספריו ושעריהם:

- ספר חכמה ומוסר, ליוורנו תר"י (1850)
- ספר דרך חקיק, (כרוך יחד עם ספר חכמה ומוסר לעיל)
- ספר אוהל ישרים, ליוורנו תקפ"ב (1822)
- ספר יושב אוהלים – אהל אברהם, ליוורנו תקפ"ה (1825)
- ספר מר ואהלות – ליוורנו תר"ג (1843)
- ספר פני הבית – ליוורנו תקפ"ה (1825), ליוורנו תר"ט (כס הספר בית אב)
- ספר פני אהל מועד – ירושלים תשי"ט (פרסום מאוחר של כתב היד והוא כרוך עם הספר "בית שמחה" לר' אברהם חמוי.
- מספר דברים מכתב ידו נדפסו
- בספר קהלת משה, לר' משה סתהון, ארם צובא תרל"ג (1873)
- פיוטים שלו צוטטו במספר ספרים לדוגמא
- ספר שירי זמרה, לר' חיים שאול עבוד, ירושלים תרצ"ו (1936)

ספר דרך חקיק
 (כרוך יחד עם ספר חכמה ומוסר לעיל)

ספר מחשבה ומוסר:
 מוסר-מידות, הנהגות ישרות תולדות עם ישראל: קהילות, תולדות גדולי ישראל [הלכה ומנהג: הלכה ומנהג-אחרונים מהש"ע, אישות, הלכות יום טוב, הלכות פסח]

ליוורנו תר"י (1850)

א

תנ"ך: דרושים, בראשית,
שמות, ויקרא, במדבר

ליורנו תקפ"ה (1825)
(יחד עם אהל יצחק
לאביו ר' יצחק ענתבי)

א

א

ספר אוהל ישרים
ליורנו תקפ"ב (1822)

א

א

שאלות ותשובות:
שו"ת בד' חלקי שו"ע, אורח
חיים, יורה דעה, אבן העזר,
חשן משפט

ליורנו תר"ג (1843)

א

פני הבית

אסף פני בית חלל לזכר רב בניו לתלמידים - משכיל וחסידה מספר עבר
סטפוקט פרידס ונליות - מרושטס סביב סביב על הסוד וכו' ת"מ מר אשר
מ"ל סלמל חרובתא דת חושית - ואלן קטולל לרין מר קשיטל קרב סטופולל
ובכור ת' סלל ר"מ ור"מ כע"ל אר"ן סענות קריות - כסדר"ר אברהם
ענתיבי נ"ל ור"מ ור"מ לטולל סטפוקט לזכרון כעלמל כרלס סטפוקט - ואלן
קטולל כן סכבר לזכר לזכר סלל בית אב סלמל לטופטון קטולל סטפוקט -
ס"ס קטולל על סטפוקט וכו' סענה רב דין אב לטולל קרב סטולל קטולל
והנחל כסדר"ר יצחק ענתיבי סכבר קטולל סטולל ער"ל לז' סטולל סין
כסדר"ר סטולל - וטולל, ור"מ לזכר לטולל סטולל יצחק לז' סטולל קטולל
והנחל סטולל ער"ל וכו' סטולל נחל חס קטולל גלמל - סטולל :

ליוורנו יצחק

כסדר"ר סטולל את יצחק לז' סטולל
בדורס אלזכר סטולל אוטוללני ג"ע
יורסיו סטוללס וסכרס סטולל

אסף

שלחן ערוך ומפרשיו:
חידושי הלכות וביאורים,
חשן המשפט [הלכה
ומנהג:רמב"ם (משנה תורה)
ומפרשיו, אהבה, זמנים,
טהרה, קדושה, נשים,
הפלאה, שופטים]

ליוורנו תקפ"ה (1825)

אסף

פני אהל מועד

דורשים נפלאים, על פי הדין מרוכזים, לארבע
שבתות השנה הם מסודרים, מתיקים מדבש, ונפת
צופים, להמחבר הרב המאור הגדול ר"מ ור"מ בעוכי
אר"ן רבה כקשית כסדר"ר אברהם ענתיבי
זללה-ה יצחק בעל המחבר ספר יושב אהלים דרושים
על כל החורה על פי הדין, וספר פני הבית, וספר מר
ואהלות, שוית על ארבעה טורים, וספר אהלי ישרים,
וספר חכמה ומוסר, מוסרים ומדות טובות יקרים
ונעימים לזכות את הרבים.

כל אלו פעולת צדיק דחיים אדונינו מורינו ורבינו ועס"ר
גדול הנאמר באברהם מנחתו כבוד כארם צובה במערת
הצדיקים הסמוכה לבית הכנסת הגדולה שכנה אותה
יואב בן צרויה יצחק וזה נוסח מצבת קדשו
הרי זו מצבת של המאור הגדול לממשלת מורינו ורבינו
הר"ג מעוז ומגדול כסדר"ר אברהם ענתיבי זצוק"ל
נח נפשיה דמר כיח סבת שנת תרי"ח תנצבה

בדפוס פעה"ק ירושלים תוב"ב אכ"ר

שנת ישיבת חז"ר ציון - תשי"ט לז' סטולל

אסף

שלחן ערוך ומפרשיו:

חידושי הלכות וביאורים,
חשן המשפט [הלכה
ומנהג:רמב"ם (משנה תורה)
ומפרשיו, אהבה, זמנים,
טהרה, קדושה, נשים,
הפלאה, שופטים]

ירושלים תשי"ט

(זהו פרסום מאוחר של כתב
היד והוא כרוך עם הספר
"בית שמחה" לר' אברהם
חמוי.)

אסף

כל הזכויות לחומרים המתפרסמים בדף מידע זה שמורות למחבר בלבד

ד"ר אליעזר ענתיבי חפר - M.D. B.Sc. M.P.H

רח' אורנים 12, קרית טבעון 36043

eliozh@gmail.com , eliozh@yvc.ac.il

כתב יד של הספר "פני אהל מועד" ("חצי קולמוס") כולל דרשות לארבע שבתות מצוינות, (דרשות, המאה ה-19, סוג כתיבה מזרחית – חצי קולמוס) סה"כ קע"ח דפים.
לר' ענתבי, אברהם בן יצחק, 1765-1858 הספר נדפס, ירושלים, תשי"ט

נמצא ספרית מקור ירושלים-מכון בן צבי 512

הערה בראשו: "זה הספר למורנו ורבנו הרה"ג אברהם ענתבי זלה"ה וקרא אותו ספר פני אהל מועד והביא אותו בספר מוסר וחכמה בדף ק"ו ע"ב"

בתחילת כה"י רשימת ספרים: "אלו ספרים מה שחנני אלהים מקנת כספי...נאום אבי"ע ס"ט"
[אברהם בן יצחק ענתבי]. הערת בעלות בראשו רשימת בעלים בהן נזכרת שנת תרנ"ו

חיבוריו בספרי אחרים:

מספר חיבורים של ר' אברהם צוטטו בספריהם של אחרים
בשתי הדוגמאות הבאות ניתן לראות חיבור שבו מצוטטים דבריו של ר' אברהם ענתבי:

ספר קהלת משה, לר' משה סתהון, ארם צובא תרל"ג (1873)
וכן דוגמה לספר פיוטים שבו מובאים פיוטים שחיבר

ספר שירי זמרה לר' חיים שאול עבוד, ירושלים תרצ"ו (1936)

ספר קהלת משה

לר' משה סתהון, ארם צובא
תרל"ג (1873)
מביא מחידושיו של ר' אברהם
ענתבי

ספר שירי זמרה

לר' חיים שאול עבוד
ירושלים תרצ"ו (1936)
מביא מפיוטיו של ר'
אברהם ענתבי

הסכמות

לספרים עליהם חתם ר' אברהם ענתבי:

- ספר שיר חדש, לר' אברהם דיין, ליוורנו תר"א
- ספר כנסיה לשם שמים לר' מנשה סתהון, ירושלים תרל"ד

ספר שיר חדש

לר' אברהם דיין, ליוורנו

תר"א 1841

ספר

כנסיה לשם שמים

לר' מנשה סתהון,

ירושלים תרל"ד 1874

בספר זה קיימת גם
הסכמתו של ר' יצחק
ב"ר אברהם אשר כתב
יחד עם אביו

כל הזכויות לחו

פסיקה זהסכמה

של ר' אברהם ענתבי בתוך מערך שו"ת בכתב יד "חצי קולמוס"

כותרת כתב היד :
"כתבים : קובץ כולל מערכות בסדר א"ב בענייני הלכה, שו"ת וחידושים". בכ"י מאת אהרון יעקב.
נושא הקובץ : הלכה – דינים ומנהגים,
הלכה – שאלות ותשובות (שו"ת)
מפתחות

מערך הפסקים הללו הועתק בשנת 1855 בערך בדמשק, סוריה. (במקור: קסו דפים. אולם כיום חסרים דפים ודפים רבים חלקים) ; 15:20.5 ס"מ. עם חתימתו של אהרון יעקב.

התיאור כפי המופיע בכתב היד :
חדושי הלכה (א1-ב6, א18-א20, א64-א78). - מערכות (א7-א57). - שו"ת (ב11-ב15, א33-א36).

הערה בעמוד 15:
"עין לקמן ד'קסא ע"א הסכמת רבני ירו' יע"א ומלכם בראשם הרב הגדול רב חנ"א נ"י"
[=ר' חיים נסים אבולעפיה, שהיה הרב הראשי בין שנים תר"י-תר"כ].

הערה בעמוד 36:
"את זה [תשובה לשאלה] שלחתי לאר"ץ יע"א למע' הרב הגדול כמהר"ר אברהם ענתבי נ"י והסכים ע"כ דבריו". מובאים גם דבריו של הרב ענתבי.

(78 דפים, 1855, מח' כתבי היד, הספריה הלאומית)

שו"ת (שאלות ותשובות)

תשובתו של ר' אברהם ענתבי בחילופי שו"ת בינו לבין מחבר "לב המלך" – מחבר משוער ר' משה זכות מירושלים

כתב היד הוא בלתי שלם. (39 דפים).

כתב יד זה נמצא ברשימת הספרים שנמכרו בסותבי בשנת 1926:
Related Publication Catalogue of an Important Library of Hebraica...sold by Auction
by Sotheby, Dec. 1926, no. 127

תוכנו הוא פרשנות והערות על "משנה תורה" לרמב"ם [משה בן מימון, 1138-1204] :
על הלכות שבועות, נדרים, נזירות, כלאים, מעשה הקרבנות, עבודת יום הכפורים, קרבן חלופי פסח, מקואות, מעשר, שמיטה, מלכים וכלי המקדש.

בדפים ג-ח בתוך הדיון - חלופי תשובות בין "משה זכות" (שהוא כנראה המחבר) ובין "אברהם הכהן" ו"אברהם בכמהר"ר יצחק עאנתבי".

בדפים 334-א35 ו 337-א37, 339-א39:
קטעים מ"סרח העודף" (על אותיות ח,ע,פ,צ).

דף 36א-36ב:

דף אחד מתוך "טוב עין - תכליל עינים" (על מנחות),

בדף 38א-38ב:

אות ש' מתוך "מדבר הגדול".

(39 דפים, מאה 19 , מח' כתבי היד הספריה הלאומית אוסף בניהו, ירושלים)

קובץ שאלות ותשובות (שו"ת) בו תשובתו של ר' אברהם ענתבי.

כתב יד חצי קולמוס מן המאות : י"ז-י"ט . תאורת 239 דף

בין האישים הנזכרים כנותני התשובות :

"אליהו [אובדין] (129)", "חיים משה הלוי" (139), "יוסף קונקי" (142), "משה זרחיה [ה] גוטה" (144), "אלי ... גוטמאכער ... [אל] שמואל העליר ... בעה"ק צפת" (169),

וגם : "יעקב נתן ... רב ... דוכראוויץ" אל שמואל הלר, "אברהם ענתבי", "יהושע הכהן פרחיה" (201).

וגם : שבתי נאוא" (41), אברהם הלוי בעל "גינת ורדים" (44, 47), "אברהם אמיגו" (49), "דניאל בכמה" דוד גיראסי" (90), "שמואל גאון" (92), "יוסף הלוי ז"ל בעל "משה יוסף" (112), "יוסף מיליריאה" (126),

בדפים 185-190 "חידושים מהרב ... יצחק ... בן ... מנשה סתהון",

קובץ בין השאר מאת: "ר' יוסף שמואל אבולעפיא" (6), "שלמה חזן" (16), תשובה החתומה ע"י "משה בארקי ... אליה אבולעפיא ... יעקב מלמד" (19), "ישועה שבאבו ... והסכמת נסים שלמה אלגזי" (24, 37),

ספרית מקור סינסינטי-היברו יוניון קולג' 161

ספרית מקור Cincinnati - Hebrew Union College 161

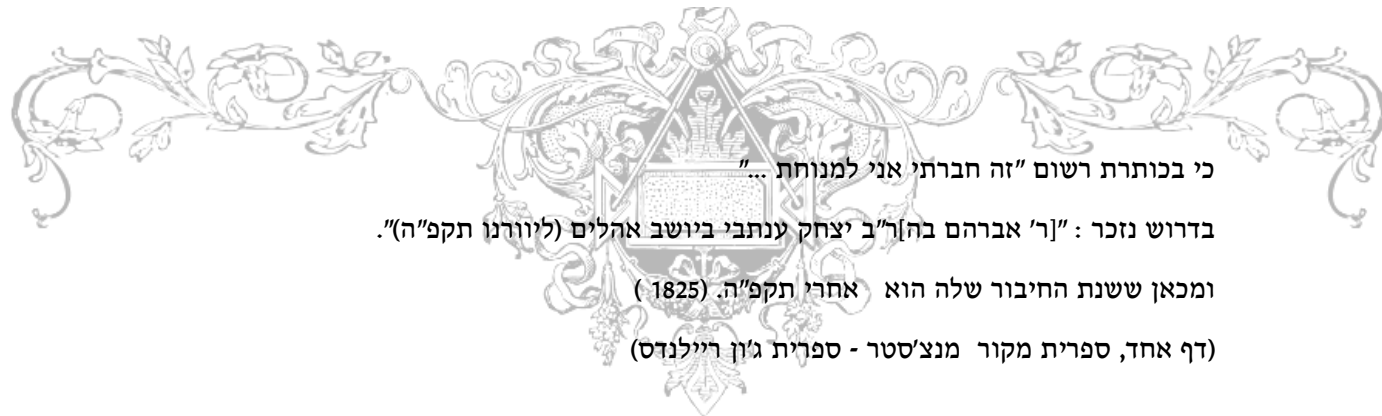
** כתב יד זה שהינו רמז לדורותינו הקדומים ? , המיוחד בו שהחזיקו בידו ר' אברהם ב"ר יצחק ענתבי. אחד הבעלים לפניו היה אברהם חיים ענתבי, אשר אינו מוכר לי ואולי הינו אחד מהאבות הקדמונים לר' אברהם ב"ר יצחק.

דרושים

דרשה לשמחת תורה , שנזכר בה ר' אברהם ענתבי ככל הנראה ונותר ממנה חלק.

קטע דרוש זה נמצא בין דפי גניזה.

זהו הדף הראשון של הדרשה, שייך לפרשת בראשית או שמחת תורה, בעניין הקשר בין "לעיני כל ישראל" ל"בראשית". נכתב לכבוד מותו של מקורב למחבר,

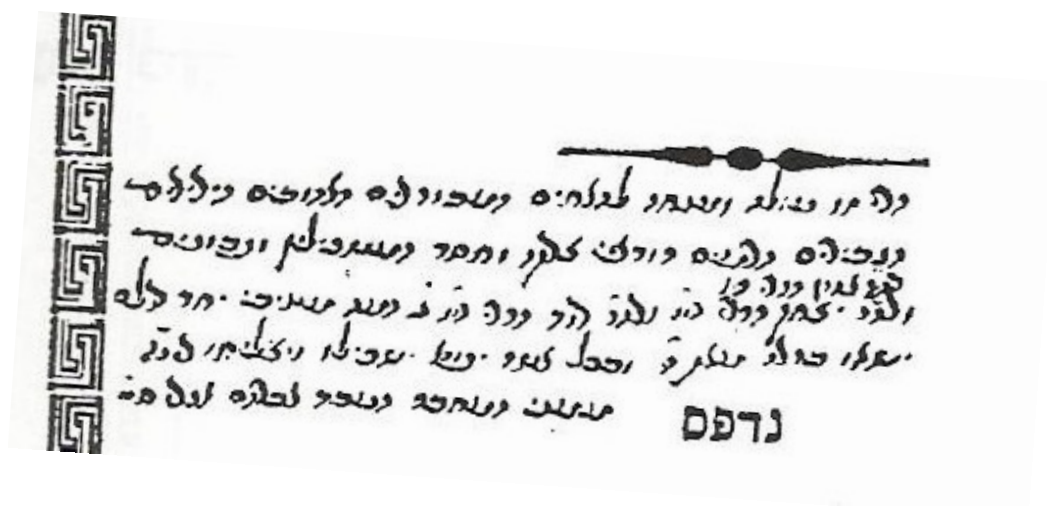

כי בכותרת רשום "זה חברתי אני למנוחת ..."
 בדרוש נזכר : "ר' אברהם בה"ר"ב יצחק ענתבי ביושב אהלים (ליוורנו תקפ"ה)".
 ומכאן ששנת החיבור שלה הוא אחרי תקפ"ה. (1825)
 (דף אחד, ספרית מקור מנצ'סטר - ספרית ג'ון ריילנדס)

הקדשות על ספרים.

של ר' אברהם ענתבי בכתב ידו :

ר' אברהם ענתבי זכה להגיע לגיל מופלג, והכבוד הרב שחלקו לו בחייו גרם שרבים ביקשו את הקדשתו האישית על ספריו. ולזו זכו כנראה רק יחידי סגולה.
 הרי שתי דוגמאות נדירות של הקדשות בכתב ידו, אשר רשם על גבי שער ספרו "ספר יושב אוהלים, אוהל אברהם ואהל יצחק", יצא לאור שנת "אשר פדה" היא 1830 (כאשר היה בן 65)

הרי זו עולה ומנחה להאחים המבורכים האהובים הידידים,
 הגבירים הרמים רודפי צדקה וחסד, המשכילין ונבונים
 כה"ר אהרן הררי ה"ו וכה"ר יצחק הררי ה"ו, וכה"ר דוד הררי ה"ו
 ג' (=שלושת) המה מטיבי יחד כולם
 ישאו ברכה מאת ה' ובכל אשר יבואו ישכילו ויצליחו כיר"א (כן יהי רצון אמון)
 ממני המחבר העבד אברהם אנכי ס"ט.

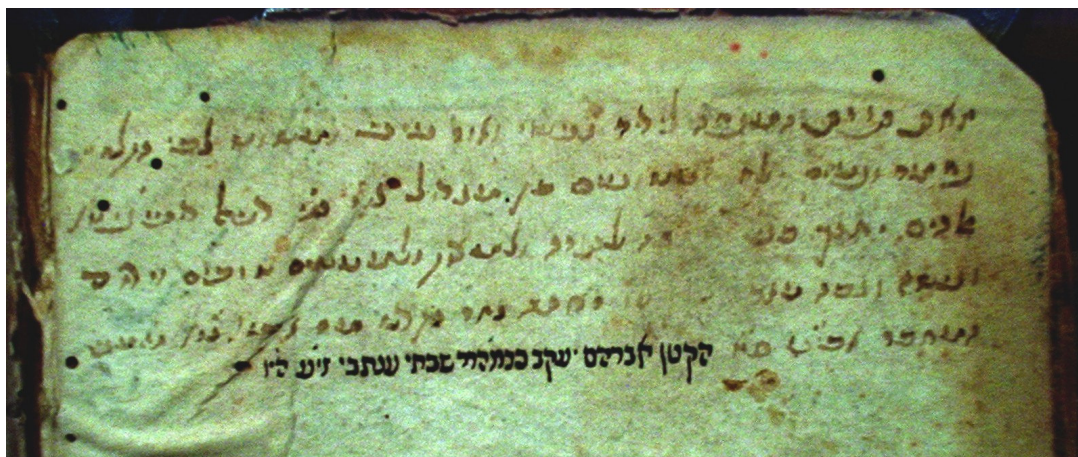

מנחה של חמדה לנפש שגדול ונכבד ונשגב
 בנחמ ונחמד ונחמד ונחמד ונחמד
 שכן יצחק יחזקאל אברהם נרו יאיר והוי ...
 מנחה של חמדה לנפש שגדול ונכבד ונשגב
 שכן יצחק יחזקאל אברהם נרו יאיר והוי ...

נרפס

מנחה של חמדה לנפש שגדול , הגביר המפואר
 רודף צדקה וחסד, המשכיל ונבון וחכם כמהר"ר (כבוד מורינו הרב רבי)
 שייך יצחק יחזקאל אברהם נרו יאיר והוי ...
 ממני המחבר העבד אברהם בכמהר"ר (בן כבוד מורינו הרב יצחק ענתבי זלה"ה
 ס"ט

הקדשתו על כריכת הספר חכמה ומוסר

זאת תורת המנחה לידי נפשי ואור עיני ומשוש לבי התלמיד (?)
 נחמד ונעים מגדול ... סי' (סיניור) דניאל ... (פיג'וטו ?)
 אלהים יחנך פני... לתורה ולמצוות ולמעשים טובים , וירים
 ונישא וגבה ... יאתר נזר כתרנו ... נר"ו , ממני
 המחבר אבי"ע (אברהם יצחק ענתבי) ס"ט .

** הקטן אברהם יעקב בכמהר"ר שבתאי ענתבי ז"ע ה"ו
 (זוהי הערה של בן דור נכדו אשר החזיק בספר)

ה. ר' דוד יצחק ענתבי

(אחיו של ר' אברהם ענתבי) ואבי ר' יעקב ענתבי

הרבה לספר אודותיו לצערינו איננו יודעים. אך נוכל לציין כתב יד עתידי זה שהיה בידיו והוא היה בעליו ואף העיר עליו, ללמדנו משהו על דמותו ורבותו.

"מאורות נתן" (חלק א) בכתב יד סגנון כתיב איטלקי. מהמאה ה 17. ספר קבלה של נתן בן ראובן דוד שפירא

תיאור : בכה"י: "מאורות נתן", ההקדמה לא שלמה. רט"ז דפים,

עם הגהות הרמ"ז והרב"ך, בחלקן בכתיבת הרב"ך ועם הגהות מאת אברהם רוויגו בכתב ידו (לפי מ' בניהו). עם מפתח בסופו (בכתיבת אברהם רוויגו?).

בדף לח ע"א הערה (בכתיבה מזרחית) חתומה: "דוד יצחק ענתבי".

עוד בעלים / מעירים על גבי כתב היד היו : זכות, משה בן מרדכי (מעיר), בנימין בן אליעזר, הכהן (מעיר), ענתבי, דוד יצחק (מעיר), רוויגו, אברהם בן רפאל מיכאל (מעיר)

ספרית מקור ירושלים - בניהו ק 116
מס' בספ' מק JER BENAYAHU K 116

ו. הרב יצחק בן ר' אברהם ענתבי

בנו של הרב אברהם ענתבי (הנזכר בסעיף ב') ובן דודו של הי"ר ענתבי

הסכמות

לספרים עליהם חתם :

- ספר ויוסף אברהם , לר' אברהם דיין, ליוורנו תרכ"ד
- ספר הולך תמים ופועל צדק, לר' אברהם דיין, ליוורנו תר"י
- ספר כנסיה לשם שמים לר' מנשה סתהון, ירושלים תרל"ד (יחד עם אביו)
- ספר הדר עזר , לר' יצחק שרים, אزمיר תרכ"ה

ספר

ויוסף אברהם

לר' אברהם דיין,

ליוורנו

תרכ"ד 1864

ספר

כנסיה לשם שמים

לר' מנשה סתהון,

ירושלים תרל"ד 1874

בספר זה קיימת גם
הסכמתו של ר' יצחק
ב"ר אברהם (יחד עם
אביו)

ספר

ספר הדר עזר
לר' יצחק שרים

אזמיר
תרכ"ה 1865

אבא

ספר
הולך תמים ופועל צדק

סני חבורים קטני אר"ס אבא ועזריאל כתבית יסבית לכל מראה פיני -
הולך תמים דברי תוכחות מוס"ר מע"ר לקטנים אשר בגילי
הרועה לייסנות יהנה - **ופועל צדק** קצת ש"ות אחד לדין
ואחד לזקנה שאלה לקטן ותשובתה כגדה קס"ת כמו"ס כמסר
יבד הקנה - ומה אתן זה לפני רבנן שמהם הוראה יוצאה
מבוסה כ"ג נסה איסור"א בעיניה - אך לזכות את
עלמיו חפצתי בחלק גבוה ארזיתך כמסר כי נפשי
קסורה בה כאשר ידבך החזור צמתני - דברי פי
קטן שאין בו דעת להשאל לא מיתבא דעתים
אין כ"ל ואין עונה - הנעיר **אברהם**
ס"ס כמסר"ר **ישעיה הדין** ולה"ה
לעיד"ניה חזיל אל מקום הדס'ן
שהכפ"ים מקיימין ומסקין
לסו ברש רחמי :

פה ליוורנו יע"א

כסכת יתר שאל לפ"ק
ברפוס אליעזר מנחם אוטולינגי נ"ע
יורשיו פרופסיים ומוכרים ספרים

Con approvazione.

אבא
ספר
הולך תמים ופועל צדק,
לר' אברהם דיין, ליוורנו
תרי" 1850
אבא

דרוש

של ר' יצחק בן רבי אברהם ענתבי

כותרתו: "דרשות וחידושים"
כתב היד (חצי קולמוס) היה בבעלות "הצעיר דוד מורסיא" (חתום בראש כה").

כתב היד מורכב מקטעים מכ"י שונים הכרוכים שלא כסדרם. נכתב במאה ה-19, כולל דרשות וחידושים לפרשיות שבהן כותב המחבר (של מרביתן) על עצמו "אנכי העבד יעקב הקטן" (א2, 48 ועוד), [לא ברור באיזה ר' יעקב מדובר]

כולל תפילת הסליחות מנהג ספרד (א4),

קטעים מתוך ספר הכוללים ערכים על פי סדר הא"ב שרד "ערך תורה",

חלק מתשובה עליה חתום "העבד הצעיר בבית אבי יצחק בכמהר"א ענתבי ס"ט" (א14), ודרושים קצרים לפי נושאים.

מוזכרים בכתב היד: "ובהיותי נבון בזה הבאתי קונטרס ... כמה"ר אברהם גאטיני" (ב11), "וכבר כתבתי בעוני פירוש ... הרשב"ם" (ב19).

(47 דפים, המאה הי"ט, אוסף מ' גסטר, ספריית לונדון)

ספר עיבור שנים ותקופות
לר' יששכר בן מרדכי אבו סווסאן
וניציה, שנת 1578.

נושא חותמו של היש"ר –
ר' יהודה שבתאי רפאל ענתבי.

כנראה רכשו מירושת ספריתו של הרב
מרדכי (מקראדו) אלגאזי במצרים
שחי בקאהיר במאה ה-18

כל הזכויות לחומרים המתפרסמים בדף מידע זה שמורות למחבר בלבד

ד"ר אליעזר ענתבי חפר - M.D. B.Sc. M.P.H

רח' אורנים 12, קרית טבעון 36043

eliozh@gmail.com, eliozh@yvc.ac.il

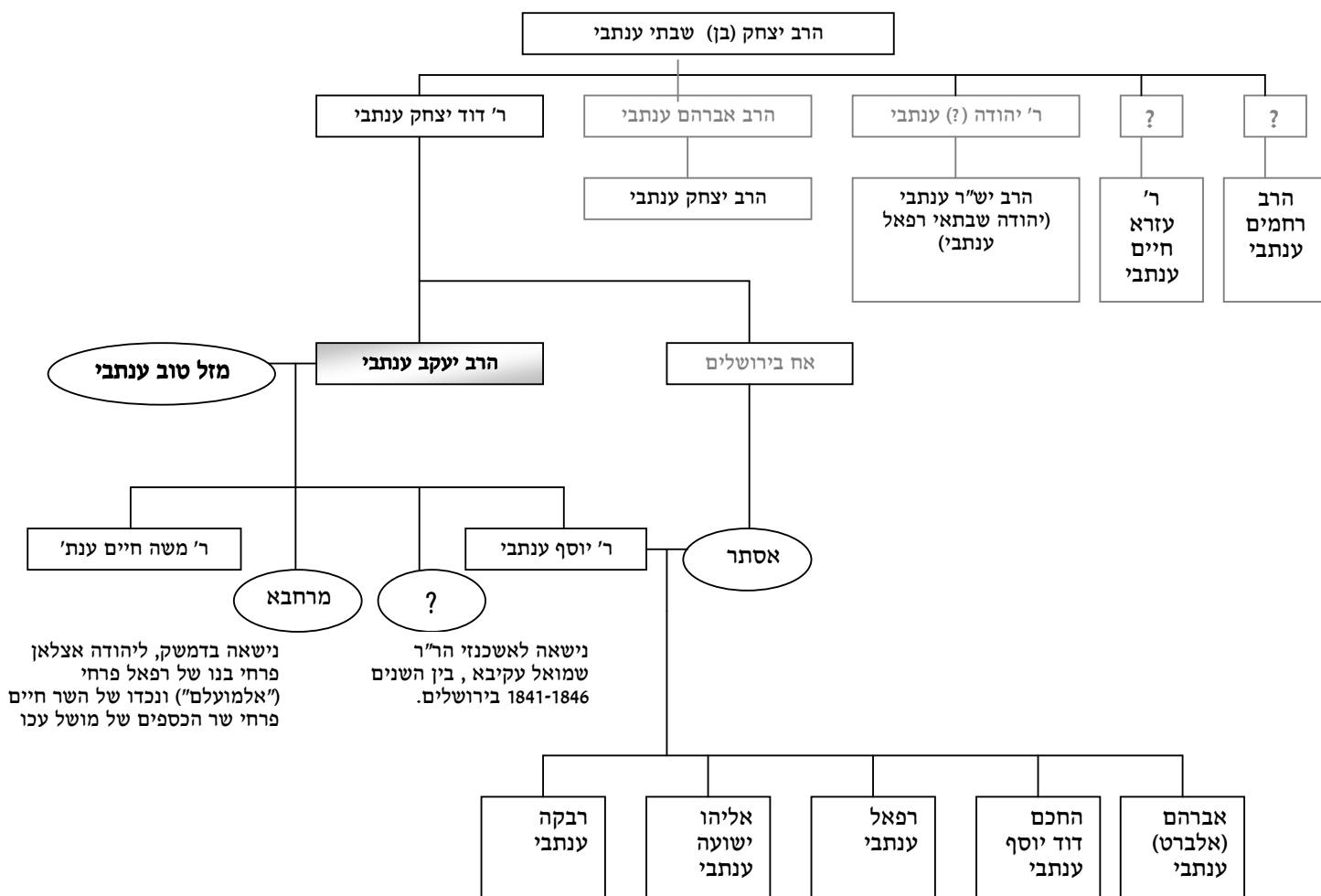
ז. הרב יעקב ענתבי – "אביר יעקב" זצ"ל

אחינו של הרב אברהם ענתבי (הנזכר בסעיף ב') ובן דודו של הי"ד ענתבי

חתימתו המעוטרת של ר' יעקב ענתבי על כתובה
ירושלים, שנה טרם פטירתו (1846).

דבר שאינו ידוע במיוחד הוא יכולת כתיבת הפיוטים של ר' יעקב ענתבי. זאת היות ודמותו נתפרסה במיוחד בעמידתו בגבורה בפרשת עלילת דמשק, ולאחר מכן בפסיקותיו כרב שנתפרסם מאוד בירושלים במיוחד בפרשת מאבק הירושה של בני משפחת פרחי.
אולם עדות היא כי נשמרו כמה וכמה כתבי יד ובהם עדויות לפיוטים שחיבר.

חיבורים בכתב ידו :

א. ספר פיוטים משנת תקע"ז (1817) שנכתב בארם צובא (היא חלב) :

[ומכאן שכתב אותה לפני שנתמנה לכהונתו כרב ראשי בדמשק א.ח.];
בעמוד השער :

"ספר פזמונים ממינים שונים לשבתות וחגים וזמנים ולחתנים ואבות הבנים להודות לה' בשיר ורננים.. הצעיר במשפחתי ובית אבי.. יעקב ענתבי.."

הערה בעמוד השער :

"זה הספר של עט"ר מר זקני הגאון המפורסם המקדש שמו ברבים ומסר עצמו על קדוש ה' וסבל יסורין קשים ומרים מר מות בעלילת הדם שהיתה בדמשק ש' הת"ר, והוא רב ומ"ץ, ונתפש בעון הדור כידוע ומפורסם".

השירים מסודרים בקבוצות לפי הלחנים הערביים.

(184 עמ', הספריה הלאומית, י"ם)

ב. חוברת פיוטים "בקשות של שבת"

נכתבה בדמשק בשנת 1880 (אחר פטירתו של ר"ע).
"יחודה בכך שהכותב אסף פיוטי מחברים שהיו דמויות מופת בתולדות העם היהודי .
אחד הפיוטים שאסף הוא של ר' יעקב ענתבי :

בעמוד השער של "בקשות של שבת" פירוט בכתב יד :

בהן לר"ש ו' גבירול (אבן גבירול, שלמה בן יהודה, 1021-1058)
ר' אברהם אבן עזרא, (אבן עזרא, אברהם בן מאיר, 1089-1164)
ר"ש לביא, (לביא, שמעון)
ר"י קארו,
ר"י נג'ארה, (נג'רה, ישראל בן משה)
ר' יעקב ענתבי (הפיוט "שבת קדש יום המנוחה", ראה תיעוד בספרו של דוידזון ש' 339),
ר' דוד בן יעקב פארדו (יה מסי כאבין..", דוידזון י' 988), (פרדו, דוד בן יעקב, 1718-1790)
ועוד.

(8 עמ', הספריה הלאומית, י"ם)

ג. השגות על ספר עמק יהושע (בכתב יד) ;

ענתבי, יעקב (מחבר משוער) ; 23 דפים.
מקרא פרשנות תורה ; המאה ה - 19 , כתיבה מזרחית (חצי קולמוס) .

ספרית מקור חולון - זיתוני 42

הקדשה על ספר :
 "לה' הארץ ומלואה, הצעיר יעקב
 ענתיבי ס"ט"

ובצד רשם קרובו הצעיר :
 "לה'ו
 גואל אחרון מאתנו ,
 בן דודי לי אביר יעקב הנז' לע"ה
 צורי ומשגבי יצ"ו
 הקטן ממשפחתי ומבית אבי
 הצעיר אליהו רחמים ענתיבי ס"ט"

ד. אגרת אל משה מונטיפיורי : בענין עלילת דמשק מאת ענתיבי, יעקב בן דוד

ספרית מקור ירושלים - מכון בן צבי 3778

מאה י"ט כתב היד אינו שלם - 8-14 דף

אגרת זו נדפסה בשלמותה ע"י א' אלחאליל, תעודה מקורית חשובה על עלילת הדם בדמשק, מזרח ומערב ג (תרפ"ט), עמ' 34-47. הקטע המצוי בכה"י הזה נדפס שם עמ' 39-43.

זו אולי האגרת המפורסמת ביותר מכלל כתביו של ר"ע : מכתבו למשה מונטיפיורי משנת 1841 (התר"א) בו הוא מספר את כל הקורות אותו וקהל עדתו יהודי דמשק בפרשת "עלילת דמשק" שנה קודם לכן. חיבור זה נדפס בשלושה מקורות :

1. הספר "באור החיים" לר' חיים כפוזי בהו"ל ר' אברהם יעקב ענתיבי 1929 :

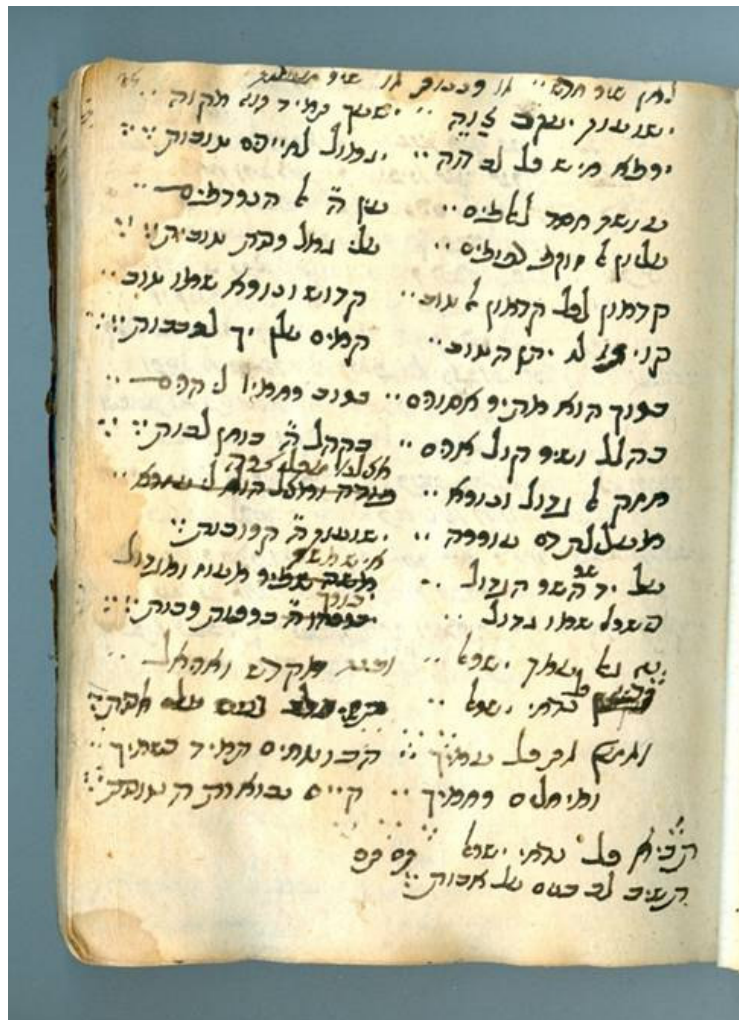
ענתיבי יעקב, אביר יעקב, העתק הנוסח היסודי שברו על עם ישראל בעלילת הדם שהעלילו עליהם בשנת הת"ר... ובפרט על מעלת הרב... יעקב ענתיבי" בתוך כפוזי חיים, באור החיים דרושים על התורה, ירושלים שנת שיערי דיצה לפ"ק (1929), עמ' 200-208

2. כתב העת "מזרח ומערב", אברהם אלמאליח "תעודה מקורית חשובה על עלילת הדם בדמשק" תרפ"ט-1929 עמ' 36

3. ספר ליקוטי דוד – לר' דוד ציון לאניאדו, ירושלים תשל"ז

גרסה נרחבת שלו לפרשת עלילת דמשק נכתבה בשנת 1844 ונכדו – אברהם אלברט ענתיבי העתיקה בכתב ידו והפקיד את העותק בספריית אליאנס בפאריס :

פיוט שרשם ר' יעקב ענתבי בכתב ידו לרגל שחרורו מבית האסורים.

שימו לב עד כמה מיוחד כתב זה
 ששמורה בו הטייטה של חיבור
 הפיוט
 (רואים כיצד המחבר מוחק ומשנה
 את השורות).

למי שיש ספק כי זהו כתב ידו להלן
 הראיות :

הפתיחה : ישועות יעקב צוה

אקרוסטיכון :
 ניסיון לבנות : יעקב חזק ענתבי

התוכן עצמו הרשום שם :
 (אני מביא מספר שורות לדוגמא)

"עין ה' אל הנרדפים ,
 עליון אל זוקף כפופים
 עלי גמל רבות טובות

ברוך הוא מתיר אסורים ,
 ברוב רחמיו לי הרים ,
 בהלל ושיר קול ארים
 בקהל ה' בוחן לבבות.

חזק אל גדול ונורא הוציאנו מכל
 צרה
 מעלילת דם עוררה
 ישועות ה' קרובות

על יד השר הגדול איש משה מעוז
 ומגדול
 בישראל שמו גדול
 יבורך ברכות רבות.

(צילום מכתב ידו של ר' יעקב ענתבי, שברשות ח' אלי זייטוני)
 המעוניינים לראות צילומים נוספים מכתב יד מיוחד זה מופנים לאתר "שער בנימין"
<http://www.shaar-binyamin.com>

פסיקה

של ר' יעקב ענתבי בעניין מאבק הירושה של משפחת פרחי.

כמו כן קיימות פסיקות שלו בכתבי יד ופרסומים שונים ושו"ת עליהן ענה. אחת הארוכות בהן מתייחסת למאבק הירושה שהיתה בין בני משפחת פרחי העשירה מחלב. מוצא משפחה זו מחלב שבסוריה ואשר אחד מבניה היה חיים פרחי שר הכספים של מושל עכו – הפחה אחמד ג'זאר האכזר. במאבק חלוקת הירושה שהתפרסם בעולם היהודי באמצע המאה ה-19 פסק ר' יעקב ענתבי, ופסיקתו המלאה פורסמה גם היא בספר באור החיים הנ"ל.

אוצר ספרייתו של חכם יעקב ענתבי .

כאשר פתחתי בכתיבת פרוייקט זה , לפני חמש שנים, רציתי ליצור תמונה מלאה על היקף החיבורים היצירה והפרסום של כתבי הרבנים לדורותיהם במשפחת ענתבי.

מתוך תיעוד נדיר של אחת הדמויות המפורסמות במשפחה – זו של ר' יעקב ענתבי , ניתן לקבל "הצצה" גם אל אוצר ספרייתו המלא של הרב . לא היו בזמנו מצלמות (ר"ע נפטר בשנת 1847) אז מהיכן המידע המלא על ספרייתו ?

בפנקסו האישי הרשום בכתב ידו הוא תיעד את כל אוצר ספריו. מתוך רשימה זו שערך נוכל לקבל מידע מדוייק על היקף ספרייתו והרכבה :

תודתי בחלק זה לשניים :

מר אלי זיתוני אשר כתב היד המקורי ברשותו.

וכן הרב משה חדיד מארגנטינה , ממנהלי אתר "שער בנימין" לכתבי יד של רבני דמשק. הרב חדיד פענח ככל יכולתו את הרשימה המלאה.

אוצר הספרים :

טורים, בית יוסף, דרכי משה, בית חדש
מגיני ארץ עם חי[דושים]

פירות גינוסר

סמ"ע

ש"ך וסביבו כתב יד מהרב משה גאלאנטי

שו"ת הרא"ש

קיצור נזכר כתב יד [הוא ספר "חזה התנופה" קיצור תשובות הרא"ש]

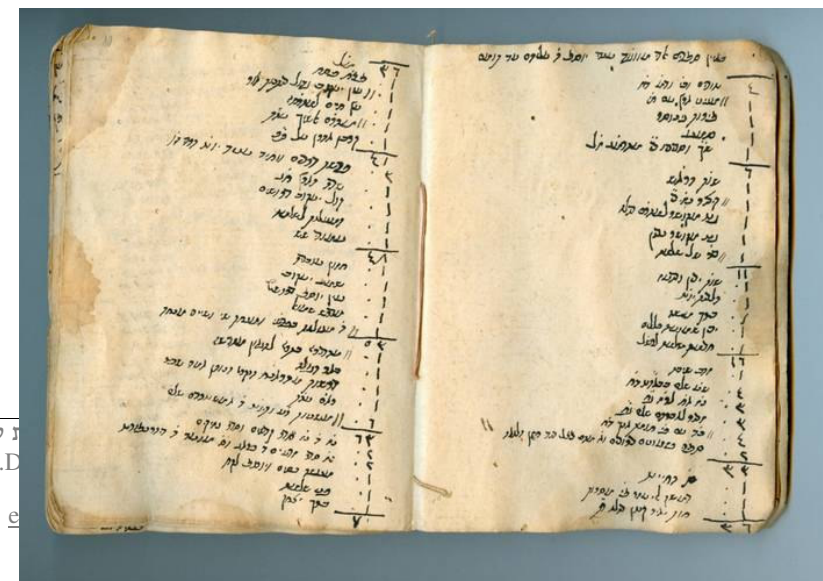
גט מקושר למהר"ם בולה

גט מקושר נבון

בית דינו של שלמה

שו"ת יכין ובוועז
הלכות יום טוב
בירך משה
יבין שמועה כללים
חכמת שלמה לרש"ל

זהב שיבא
שו"ע שלם באר היטב ד"ח
נזכר או"ח ? ג"ח
זכור לאברהם שלם ג"ח

כ"ד [תנ"ך] עם פירוש חומת אנ"ך ד"ח
ספרי כשמונים כרוכים וג' מהם אצל דוד חזן ?

החייט [קבלה קדמונית]
דמשק אליעזר מסכ[ת]ות
חות יאיר קטן ??

מ"ל
שבח פסח
עין יעקב גדול בשנות אור ??
עץ חיים למהרח"א
מהר"ם אלשיך על התורה
קרבן אהרן על ת"כ

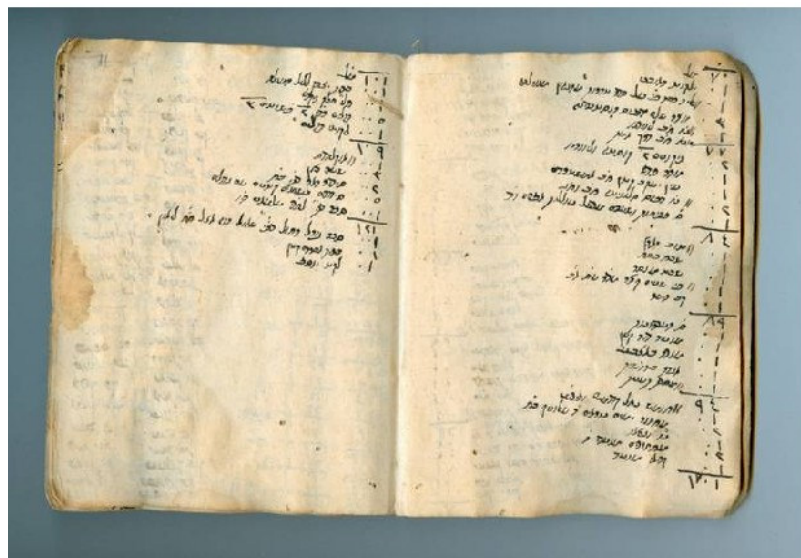
פרשת דרכים ווחיד ? יו"ט הררי ה"ו
שדה הארץ ח"ג
קול יעקב דרושים
המעלות לשלמה
עמודי שש

חזון עובדיה
שמע יעקב
עין יוסף דרושים
מדרש שמואל
ה' מגילות עפרש"י מנחת שי ושיירי מנחה

מהדורא בתרא להגאון מהרש"א
באר הגולה
דרשות מהראנ"ח הנקרא הנותן אמרי שפר
רא"ם על התורה
משניות ר"ע ותו"ט דפוס אמשטרדם שלם

נזכר דפוס הנזכר
סדר קדשים וסדר
נזיקין
נזכר סדר זרעים
דפוס בהאג וסדר
מועד דפוס
דיהרנפורט(?)
מעשה נסים ויוסף
לקח
פני שלמה
בירך יצחק

מ"ל
ילקוט הראובני
אליה רבה פירוש על
סדר טהרות מהגאון
מולנא
זוהר שלם דפוס
קוסטנדינא
נזכר ח"ב ליורנו

נזכר ח"ב דרך אמת

תיקונים קוסטא וליוורנו
 זוהר חדש
 עין יעקב קטן ח"ב אמשטרדם
 נזכר דפוס סלויטא ח"ב וח"ג
 ספר פתיחות ושערים מבעל עוללות אפרים ז"ל

טוב הארץ
 שבח פסח
 שבט מוסר
 פי שנים קיצור מדרשים ע"ס א"ב
 קב הישר

ספר ה(?) כרונות
 מועד דוד קטן
 מורה באצבע

אגדת ראשית
 מסכת תענית

חומש נחל קדומים עם פרש"י
 מחזור ימים נוראים דפוס שאלוניקי ב"ח
 נזכר דפוס ויניציאה
 מחזורים מועדי ה
 קריאי מועד

ברית יצחק לליל המילה
 ל"י חלק ויקרא
 תהלים רד"ק פשוטים
 ליקוטי תהלים

אוקלידוס (?)
 שערי רצון
 סידור האר"י (?) ב"ח
 סידורים פשוטים קטנים עם גדולים
 ספר כתב יד לח"רי (?) הי"ו
 ספר גורל החול שאול הוא אצל ח"ר ליאון
 ברית אברהם קטן
 לקט יוסף

הסכמה של ר' יעקב ענתבי על פסק דין

הלכה : שאלה ותשובה (שו"ת) - בענין נכסי יתומים

נכתבה בשנת תקצ"ז (1837) בדמשק.

הערה בדף 27

"והיה זה פה דמשק יע"א בשליש אחרון לחדש טבת שנת התק"ץ ושבע ליצירה"

ושב בדף 28

"ביום א בש"ק כד טבת קצ"ז".

בסוף התשובה (דף 8ב) לעניין נכסי היתומים נוספה הסכמה (בכתיבה שונה) שבסופה חתום:
"הצעיר יעקב ענתבי ס"ט" (חתימה מסולסלת).

כתב היד תויק תחת השם : ענתבי, יעקב בן דוד (8 דפים, 1837, אוסף מכון בן צבי)

פנקס אישי של ר"ע

פנקס העתקי שטרות וחשבונות : עברית ומעט ב"ערבית-יהודית" [ערבית מדוברת הכתובת
באותיות עבריות]

זהו פנקסו האישי של הרב יעקב ענתבי (החתום בעמודים: 10ב, 11ב, 18ב, 19א-19ב ועוד)
ובכתיבת ידו, הרב היה מנאשמי עלילת דמשק. עלה לירושלים מיד לאחר ששוחרר ונפטר שם
בשנת תר"ז.

נכתב בין השנים : תקע"ג-תקפ"ה, תר"ה-תר"ו, שנת הסיום : 1846
תאורת 78 דף ; X15.510.5 ס"מ.

התכנים והנושאים בפנקס זה הינם מגוונים ושמשו את ר"ע לצרכיו השונים :

תוכן: דף 1א –
שתי תשובות מאת הר"מ אלשיך בענין משכנתא. למטה משמאל "ח' מאיר שולטן פסול לעדות".

דף 1ב:
טופס הרשאת קידושין.

דף 2א-39א:
העתקי שטרות שונים, בין השנים תקע"ג-תקפ"ה, תר"ה-תר"ו שעל כולם חתום כאחד העדים הרב
יעקב ענתבי. באחדים מהם בחתימתו המלאה (10ב, 11ב, 18ב ועוד) וברובם הציון: "עדים אני
וחכם..."

בין השטרות דף 20א, 31ב, 34א:
עניני התארגנות של אורגי חוטי משי.

דף 24ב:
מתוך צוואתו של שמואל הכהן - פרוט הסכומים המוענקים לבתי כנסת שונים בדמשק - ג'ובאר,
ראקי ואחרים.

דף 34ב:
שטר חוב של משה ידיד [הלוי] ובנו אהרן מבירות למאיר פרחי בדמשק. משה ידיד הלוי ריכז
העברות כספים שהגיעו מאירופה לחלוקה בארץ ישראל.

דף 37ב-39א:
עניני כספים, תר"ה-תר"ו כנראה כבר מירושלים.

דף 38ב-39א:
מוזכר: "בני ח' משה חיים", היה בין חכמי ירושלים משה חיים ענתבי.

דף 40א-57ב:
סגולות ורפואות. "מה שהעתקתי מס' מקור השמות" לר' משה זכות (53ב-56א, 57ב);

"סגולה שלא יבוא הילד לכפיה דעולם" (ב58),
"תרכיב מעג'ון לחזק הכח למשגל העתקתיו מכ"י יד"ן ח"ר נתן קוריאל אשכנזי יצ"ר" (א57).

דף 58א-78ב:
חשבונות שונים, חלקם כנראה של הרבנות בדמשק וחלקם של ענתבי (תקע"ה-תקפ"ג),
תשלומי הכשרים, מתן הלוואות, תרומות, משכונות, שטרות התחיבות לפרעון, גאבילה, טיפול
בנכסי יתומים ואפוטרופסות.

דף 65ב:
מינוים של יעקב ענתבי ויאודה בן סיניור לאפוטרופסי יתומי ר' חיים גאלנטי, דמשק אדר א'
תקע"ה, חתום הרב יוסף דוד אבואלעפייא, רב בדמשק משנת תק"פ.

חתימה נוספת שלו בדף 10ב.
בשטרות אחרים המועתקים ע"י ענתבי מצוינת חתימתו כ"מוהר"ר בלבד.

דף 63ב, 72א: רשימה מלאה של כל מצאי ספרייתו.

דף 65א: מספר דפים של כל התלמוד.

דף 66ב-67א, 69ב, 70 ולוח הכריכה הקדמי:
פסוקי גימטריה לציון השנים תקע"ח-תר"ז.

בין החותמים על העתקי השטרות יש כמה חתימות מקוריות –
יאודה בן סיניור (א18), יעקב פרץ (א14, א21),
חיים רומאנו (ב11), יהונתן גאלנטי (א14, א18),
ישועה ענתבי (א18), - האם פגש כאן את בנו של בן דודו היש"ר וכנראה נכתב השטר בצפת ?
שלום ישראל נוריאל (ב19), עובדיה הכהן דווין (ב22), יצחק ישעיה הררי (א33),
אברהם יאודה הלוי (א35).
דף 36ב:
"יום ג ט אייר [תקפ"ב] מלתי להילד אברהם חיים בן יוסף מזרחי".

(78 דפים, ירושלים – דמשק, 1813-1846, אלי זיתוני חולון, מח' כתבי היד – הספריה הלאומית)

פנקס אישי שני לר' יעקב ענתבי :

כתבי ר' יעקב ענתבי. (כולל תפלה. פיוטים, מהמאה ה"ט) כתיבה מזרחית (חצי קולמוס)
דף. [40]

כולל: פיוטים בעברית ובערבית, חדושים,

רשימת ספרים (ביבליוגרפיה), לוח שנה, (מדעים. אסטרונומיה. לוחות)
רשימה על פטירות בין השאר משה כהן מערבי מהחסידים שהיה שד"ר ירושלים נפטר בדמשק
בשנת תקצ"ח,
(כולל היסטוריה. רשימות משפחתיות.) ופטירות נוספות בירושלים בשנת תר"ו.

בסופו קונטרס מאת יעקב ביבאס (אוטוגרף) ושני דפים בכתיבה אשכנזית.

אחד הבעלים: משה יוסף אברהם.

כתובה מעוטרת שרבי יעקב ענתבי
חתום עליה כעד, ירושלים, "שנת
חמשת אלפים שש מאות ושש"
1846, משמאל למטה - חתימתו
המוגדלת.

כל הזכויות לחומרים המפורסמים בדף מידע זה שמורות למחבר בלבד

ד"ר אליעזר ענתבי חפר - M.D. B.Sc. M.P.H

רח' אורנים 12, קרית טבעון 36043

eliozh@gmail.com , eliozh@yvc.ac.il

פריט מאוצר ספרייתו של ח' יעקב ענתבי : ספר בכתב יד - דרושי קבלה לר' חיים בן יוסף ויטל (1542-1620).

ההעתקה נערכה בשנת תכ"ד (1664) בכתב יד חצי קולמוס, בדמשק.
המעתיק : קולופון (דף 169א): "הכותב משה מזרחי בחדש טבת ט"ו בו בשנת ה'תכ"ד ליצירה פא דמשק", קולופון נוסף בדף 188ב מיום ט' שבט בשנה ה'נ"ל.

זהר (ספרא דצניעותא), פרוש הזהר (ספרא דצניעותא), שער הכללים
פרוש הזהר (אדרא זוטא), פרוש הזהר (אדרא רבא)

אחד הבעלים של כתב יד עתיק זה היה ר' יעקב ענתבי.

דף 188

בראשו (דף 12א-13א): שער הכללים שבראש ספר עץ חיים הנדפס.
בדף 153א-169א: פרוש אדרא רבא וזוטא "מהרב יצחק לוריא".
דף 169ב-188ב: "פירוש ספרא דצניעותא מהרב זלה"ה".

בעלים קודמים במהלך גלגוליו הרבים של כתב יד רב ערך זה :

משאריית הפליטה של ספרי רבי יחיאל אברהמס מהאג.

בראש כה"י הערות בקבלה ורשימה על כתב היד, כנראה מאת הבעלים: "יעקב ענתבי ס"ט"
החתום בדף 3א.

קטלוג מכירת ספרי פאן בימא (אמסטרדם, תרס"ד), מס' 3590.

כיום נמצא : ספריית מקור ירושלים - שלמה אברהמס 18 מס' בספ' מק 18 JER Abrahams

שז"ת (שאלה ותשובה)

בענין אפוטרופוס על נכסי אלמנה וקטנים – ענתבי, יעקב בן דוד

(הלכה – שאלות ותשובות) סוג כתיבה : מזרחית (חצי קולמוס) 12 דף .
ספריית מקור ניו יורק - אוניברסיטת קולומביה 8 X 893 AN
מס' בספ' מק 8 X 893 An NY COLUM

הערה בכה"י: מאת "יעקב ענתבי"
הערה בראש החבור: "פסק של ח"ר יעקב".

Related Publication I. Mendelsohn, Descriptive catalogue of Semitic manuscripts (mostly Hebrew) in the libraries of Columbia University (typewritten PH 3857, F 17153, F 18337), no. 504.

פסקי דין זהלכות

שקבע ר' יעקב ענתבי מופיעים בקונטרסי רבנים שונים בכתב ידו.
והרי שניים מהם לדוגמה :

א. שאלות ותשובות ופסקים,

המאה ה - 19 , כתיבה מזרחית (חצי קולמוס) ,
המחבר (לא ידוע) היה כנראה ראש ישיבה בירושלים.

בדף 50א מזכיר את "הת"ח הלומדים בישיבת" ופעמים אחדות מזכיר שהסכימו אתו חכמי ירושלים. על מועד כתיבת הפסקים והשו"ת אנו נרמזים בדף 41 א : "כ"ח טבת ש' תגר נשנית משנה ז' במעמד חו"ר ירוש' ת"ר".

בדף 33א-39ב: הסכמות לאחד הפסקים מאת "מהר"א [=אברהם] גאגין נר"ו ר' יעקב אנטיבי [=ענתבי] נר"ו".

ספרית מקור : ניו יורק - אוניברסיטת קולומביה SH 893 X 3
(New York - Columbia University X 893 Sh 3)

Related Publication I. Mendelsohn, Descriptive catalogue of Semitic manuscripts (mostly Hebrew) in the libraries of Columbia University (typewritten PH 3857, F 17153, F 18337), no. 913.

ב. שאלות ותשובות : מחכמי המזרח (הלכה. שאלות ותשובות)

70 דפים, בכתב יד המכיל כתבי יד שונים, כתיבה מזרחית (חצי קולמוס) מהמאה ה - 19.

ספרית מקור ירושלים - אוסף בניהו א 42

הערה השאלות ותשובות הן מאת מגוון רבנים מחברים והרי כמה הנזכרים בכתב היד:

"הן תוי משה אהרן הלוי" (41א, 46א), שהיה מחכמי ירושלים כפי שהעיד "וזכורני שכן עושה מעשה פעה"ק ירושלים תוב"ב" (21א).

על ענין חזקת האיטליזים "פ...פה עמנו קושטא יע"א..." (46א) ובסופו "על החתום פה קושטאטינא יע"א...מש' תקס"ה ליצירה...משה פריסקו, אברהם ענבי מיכאל אשכנזי?" (46ב) ו

עוד על אותו ענין "התקנ"ט ליצי'...קושט' יע"א...אליא פאלוומבר" (שם).

"זעירא דמן חבריא מיכאל שבחי אבואלעפיא ס"ט" (61ב) חתימה מסולסלת; "אהרן יעקב בנימין ס"ט" (68ב)

חתימה מסולסלת, "הצעיר יעקב ענתבי ס"ט" (69א).

ג. שאלות ותשובות, פסקים ודרושים, קובץ קונטרסים שונים בכתיבות שונות שנכרכו יחד.

המאה ה-19, כתיבה מזרחית (חצי קולמוס), 106 דפים.
ספרית מקור ירושלים אוסף - בניהו א 58

דף 13-א: שאלה ותשובה בענין סכסוך על מינוי ש"ץ (בלתי שלם).

דף 15-א20: תשובה בענין צדקה לבני רוויגו מאת "הצעיר יוסף זאמירו בכמה"ר זכריה...פה
טריסטו יע"א כח טבת התקצ"ג עם הסכמת "אברהם ריגיו".

דף 22-א28: תשובות בענין כהן שתש כחו. לפי הערה של בדאהב: "נראה שהשו"ת הזאת
ושלאחריה היא מהרב פלא יועץ [=אליעזר בן יהודה פאפן] ורב מוהר"י [יום טוב?] דאנון".

הערה
דף 29-א30: תשובה מאת חיים [בנימין] פונטרימולי". לפי הערת בדאהב:
"נדפס בספר פתח הדביר". בדף 29 שם הנמען: "רחמים שלמה הלוי". דף 31-א31: מכתב בהלכה
שנשלח "לרב חנ"א". לפי בדאהב זהו מכתב מרחמים שלמה הלוי לחיים נסים אבולעפיה.

דף 32-א40: תשובות מאת "יעקב ענתבי", חלקם לפי בדאהב, בכתיבתו של חיים
משה פיזאנטי.

בהמשך דינים והלכות נוספות של רבנים אחרים מאותה עת ומתקופות מאוחרות יותר מזמנו של
ר' יעקב ענתבי אשר נפטר בשנת תר"ז (תר"א, תר"ב ...) וכן טפסי שטרות ותיקוני שטרות, רשימות שמיות.

המקומות הנזכרים בפסקים השנים : ארם צובה ALEPPO , טריאסטי TRIESTE , ירושלים,
רוויגו ROVIGO

כתובות

עליהן חתום כעד ר' יעקב ענתבי

ר' יעקב ענתבי הפך לגיבור מפורסם בעודו בחייו , אחר שעמד בגבורה עילאית בפני עינויי הגוף
והנפש בפרשת עלילת דמשק משנת 1840. ובשנותיו האחרונות בירושלים, כאישיות מפורסמת
הוזמן לחתונות עשירי העיר
להתכבד ולחתום כעד בחתונת
ילדיהם. (ראה כתובה מעלה)
קיימות כתובות מתקופה
מאוחרת יותר בדמשק עליהן
חתום יעקב ענתבי , אולם אין
ספק שזהו נכדו שנקרא באותו
שם.

כ"ח תמוז תרנ"ט
חתן : חיים הלוי זוטא
כלה : עזיזא קושטא
חתומים : ח' יעקב ענתבי וחכם
יהודה משה זרחיה שטח

(מתוך האתר : שער בנימין)

כל הזכויות לחומרי

ד"ר אליע

ר

ac.il

מאוצר ספרייתו

ספר "חבת ירושלים" לר' חיים בן דב הלוי הורוויץ

שער המהדורה הראשונה משנת תר"ד :

אודב ה' שערי ציון מכל משכנות יעקב

ספר

חבת ירושלים

המאיר לארץ ולדור • להשביע מלא בן נחת בלבנות
ישראל • משוב הארץ וירושלם ת"ו במשירים
אשר יסודתו בהרדי קדש בספורים • ואקו איש מודד ולקט
באמרים • מפי ספרים וספרים • ובשם אונדו נאמרים • ערי
קדש וספרים • תשכנת קברות יקרים • זכותם יגן לדור דורים

תחת תחלת לחינת המלך האדיר המסיד שולטן עבדול

מאגיד יר"ם

נדפס על חכבש הדפוס תשנ"ח משה ויהודית ס"ו :

ע"י רכב המדפוס חכם עדיף וס' כש"ס ישראל כהרץ המסיד תשנ"ח
אברהם אלה"ה :

פה עתה ירושלים תובבא

מרום מראשון מקום מקדשינו

טנח ובירושלים תחננו למ"ק :

טנח טנח טנח טנח טנח טנח טנח טנח טנח טנח

מה ידירות משכנותיך " צבאות נכמפה וגם כדתה נפשי להצרות "

על הר נבחר עדי קד משכנות ציון הרישי כבת קולך מכשורת ירושלים

הספר נדפס כמובן בדפוס הראשון בארץ בירושלים, הדפוס של ר' ישראל ב"ק.

ר' יעקב ענתבי, התבקש על ידי המחבר לכתוב הסכמתו לספר נאה זה המפרט את כל המקומות הקדושים וקברי הצריקים בארץ ובגלילותיה. המיוחד בספר זה שנדפס בשנת 1844, ארבע שנים בלבד אחר פרשת עלילת דמשק, הוא שבסופו נוסף הנספח "גלילות הארץ" ובו מתאר המחבר ר' הורוויץ מקומות קדושים נוספים מחוץ לגלילות הארץ. בין היתר נזכרים שם "ארם צובא" היא חלב ודמשק.

מכיון שהפרסום בא ארבע שנים בלבד אחר הפרשה שהסעירה את העולם היהודי, לא יכול היה המחבר להמנע, וחרג מנושא ספרו וציין באופן יוצא דופן את סיפור הפרשה והרי חלקו הראשון.

(א"ה. ראיתי חובה עלי, לספר בציון מפלאות תמים דעים, אשר שם נפלאותיו ומשפטיו עם ישראל, עם ה' תושבי עיר דמשק הי"ו, אשר שתו ומצו קובעת כוס התרעלה, מאת ה' היתה זאת, בחדש שנים עשר הוא חודש אדר בשנת ובהגיע תר העלילו הגוים הערלים תושבי העיר ההיא, על אחינו היהודים אשר תרגו איש אחד מהם (אשר נאבד מאתם) באמרם שצריכים דמו לחג המצות, ויתפסו כל אחב"י בבית האסורים, וישפכו חמתם עליהם ויכו אותם מכות אכזריות, מדי יום ביום, עד שכמה אנשים מתו מן ההכאות הרבים ההם ומסרו נפשם על קדושת שמו ית', ובפרט להרב הגדול הצדיק מוה"ר יעקב ענתבי הי"ו האב"ד דשם, (א) אשר הכוחו ועינו אותו בעינינו קשים ומרים מדי יום ביום לערך ששים יום, אשר תקצר היריעה מהכיל לספר גודל היסורים והעינויים שעשו לו, למען יודה להם על השקר שאחב"י צריכים לדם בפסח. וברוך הנותן ליעף כח אשר נתן לו כח לסבול עול הצרות והיסורים שעשו לו למען כבוד שמו ית', וכמו חודש ימים אשר לא הניחו ליהודים ללכת החוצה, למען לא ישלחו להודיע

כמה עותקי ספרים מהודרים ניתנו לר' יעקב ענתבי והוא נתנם הלאה ליקיריו ומוקיריו. וכדי להגדיל תשורתו האישית חתם בראשית הספר באותם עותקים את שמו, ובחלק של "גלילות הארץ" בפסקאות בהן מסופרת פרשת דמשק, רשם בכתב יד בכמה מילים באופן אישי "בחדש אדר הייתי סגור ומסוגר..."

היה זה הפרסום אשר ראה בימיו אודות הפרשה הנוראה שהיה מעורב בה. מעת לעת עותקים אלו נמכרים במכירות יודאיקה פומביות בכסף רב.

מאוצר ספרייתו "חדושי הריטב"א (מועד קטן). – כתב יד עתיק.

כתב יד חצי קולמוס מהמאה ה-15 (מאה ט"ו) של תלמוד בבלי פרשנות סדר מועד מועד קטן (יום טוב בן אברהם האשבילי)

בכה"י: "חידושי ... רבינו יום טוב בן אלישבילי נר"ו של מועד קטן"

הערות בעלות ציוני בעלים: "יעקב ענתבי" (עמ' 7, 19, 48) ו"יצחק דיין" (1) והוא יצחק בן ישעיה דיין, בעליו של כתבי-יד אחרים באוסף ששון.

הערות בעלות בראש כה"י רשימת בעלים (בלתי ברורה) ובה נזכרת שנת "התר"ב".

74 עמ'. (בעמוד 74: קטע מספר המצוות).

חדושי הריטב"א (מועד קטן). יצא לאור על פי כתב יד זה (עם השלמות מכתב יד ירושלים 371 OCT). על ידי הרב צבי הירשמן, מוסד הרב קוק, ירושלים.

נמכר במכירה פומבית ב-5.81 ושנית, במכירת אוסף Boesky בסותביס, ניו יורק, דצמבר 2004

Related Publication Sassoon, D.S., Ohel Dawid, descriptive Catalogue of the Hebrew and Samaritan Manuscripts...(Oxford 1932), p. 689

Related Publication Important Hebrew and Samaritan Manuscripts from the Collection formed by the late David Solomon Sassoon, Sotheby Parke Bernet Inc. New York, May 12 1981, pp. 111.

ספרית מקור ששון 613
מס' בספ' מק SASSOON 613

דרוש לזום השבת פרשת בראשית.

לר' יעקב ענתבי

רשום בכתב ידו בחצי קולמוס. מצוין בכתב היד: "מוהר"י ענתבי".

ספרית מקור מנצ'סטר - ספריית ג'ון ריילנדס B 2982

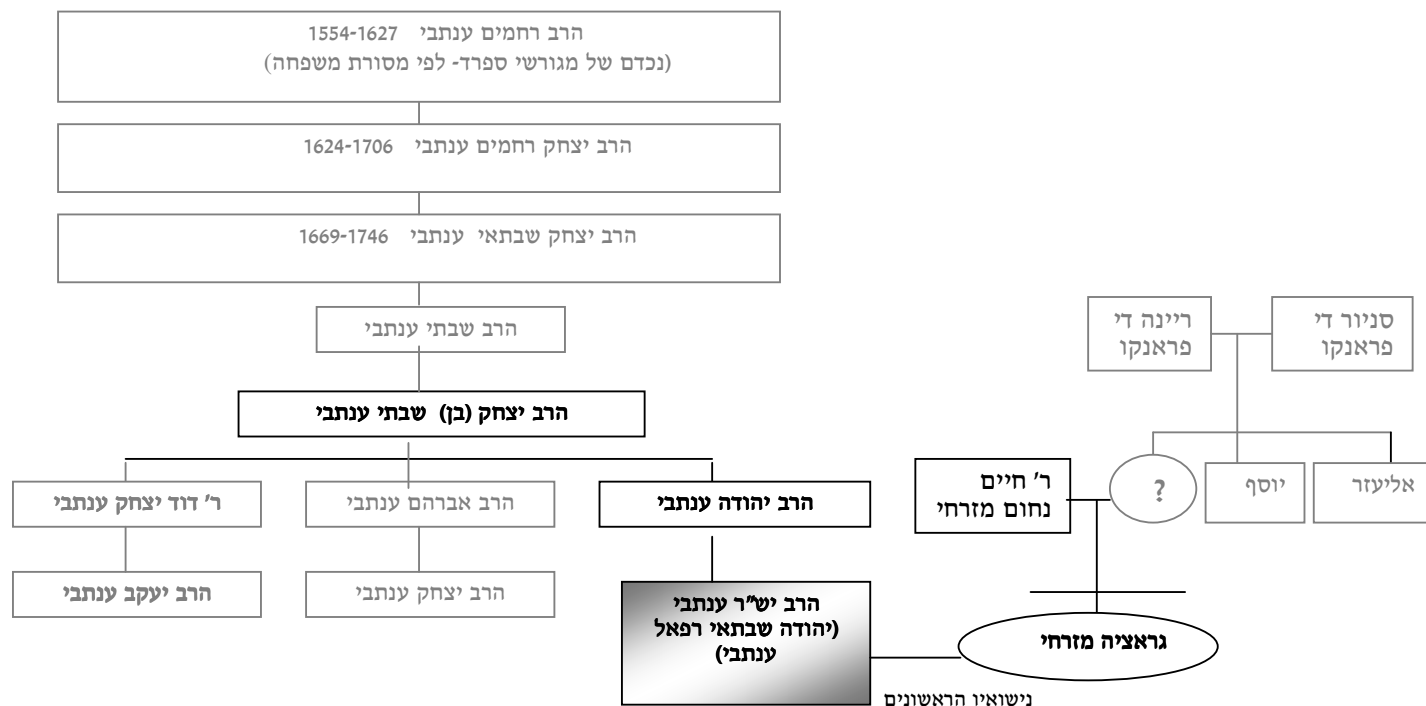
(Manchester - John Rylands University Library, Ms. B 2982)

נותר דף אחד בלבד, ששימש בגניזה. (הקצה הפנימי של דף ארוך (35 ס"מ), שרידים מכותרת ו-55 שורות. בצד ב' סוף הדרשה, 6 שורות נוספות).

הערה: שימו לב שרשום בכתב היד מוהר"י ענתבי – והכוונה ר' יעקב ענתבי, ואילו הספרן תיעד ורשם שהמחבר הוא ענתבי, יעקב בן אברהם (מוזכר) כלומר הוסיף את הפרשנות שלו לשם אביו של ר' יעקב, אשר אינה נכונה כמובן.
ר' יעקב היה בנו של ר' דוד יצחק ענתבי.

ח. הרב יהודה שבתאי רפאל (היש"ר) ענתבי

זע"ל, סב – סבי

אחיין נוסף של הרב אברהם ענתבי ובן דודם של ר' יעקב ענתבי ור' יצחק ב"ר אברהם ענתבי הנזכרים לעיל

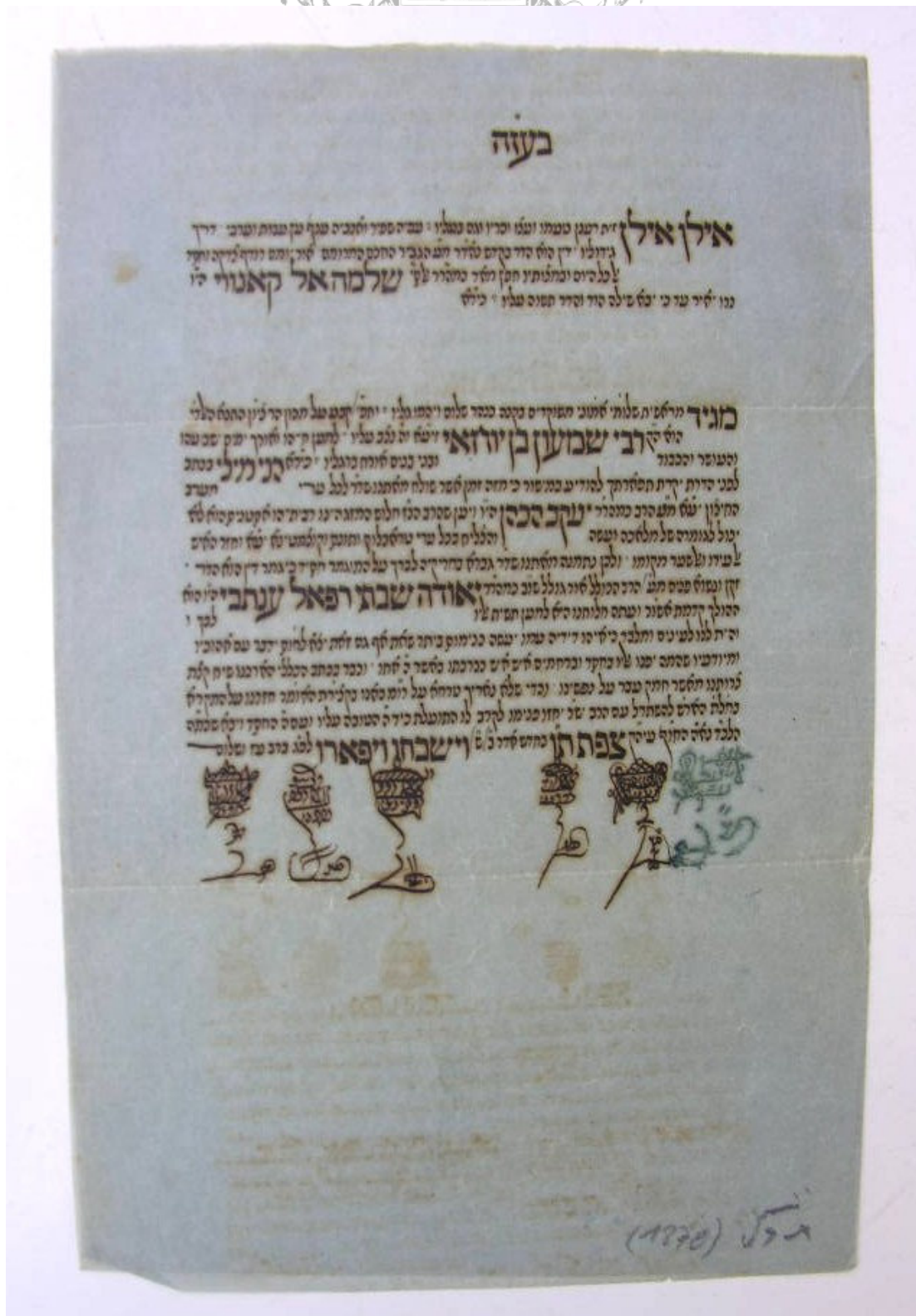
חתימתו המסוגנת של היש"ר ענתבי והטבעת חותמו.

פרסומים :

- "דרוש לשבת הגדול", נדפס בסוף הספר "באור החיים" לר' חיים כפוזי משנת 1929. זהו החיבור היחיד ששרד את פגעי הזמן ונותר בכתובים.
- פיוט רחב היריעה לכבוד רבי שמעון בר יוחאי, שתחילתו "אשיר ואודה לאל חי, ותיטב לו שבח" וסימנו (באקרוסטיכון) "אני יהודה שבתאי רפאל ענתבי שליחא דרחמנא חזק". הפיוט נתקבל בארצות המזרח, ונדפס בספר "הילולא רבא" ג'רבה, תרפ"ט, ונדפס בסוף ספר באור החיים לר' חיים כפוזי ירושלים תרפ"ט, השליחות הזו של היש"ר היתה בשנת תקפ"ז (1827) לערך כאשר יצא מטעם כוללות הספרדים בצפת לערביסטאן (=כורסיטאן) והוא בן 21 שנים בלבד.
(ר' אברהם יעקב ענתבי כתב על פיוט זה שאביו "יסדו ... בהיותו שד"ר בערי ערביסטאן בהיותו בן כ"א שנים)

כתבי יד שזהותיר אחריז

- "ספר פזמונים", 171 פיוטים תורניים לפי מנהג יוצאי חלב והקהילה היהודית הספרדית בצפת. רובם בלשון הקודש, מיעוטם בארמית ובערבית. כתיבת חצי קולמוס.
- המחברים שונים ושמותיהם מופיעים באקרוסטיכון השירים. 4 פיוטים מתוכם חוברו על ידי היש"ר עצמו ואחד מהם הוא הפיוט שנזכר לעיל.
על הפיוטים השונים נמנים : פיוט על טבריה שכתב ר' דוד בר חסין הפותח במילים "אוחיל יום יום אשתאה, עיני תמיד צופיה אדמת קודש טבריה"
ופיוט מפורסם שחיבר הרב אברהם ענתבי (דודו של היש"ר) :
"אם חכם לבך בני ישמח לבי גם אני"
החוברת מחולקת לפרקים לפי "המקאמים" הלחן הערבי המתאים למשקל הפיוט : למשל – "ראשט", "סאסגר", "איארק", "כייאט" ועוד
- עותק ספר הגורלות להראב"ע – (ר' אברהם אבן עזרא) מדובר בשיטה קבלית שהיתה נהוגה בצפת לחישוב גורלות ומתן מענה לשאלות הרוות גורל. זוהי העתקה ממקור המיוחס להראב"ע עצמו שחי לפני כ- 1000 שנה, וכנראה שהיש"ר רשם מחברת זו בצעירותו.

ספר באור החיים ל' חיים כפוס תרפ"ט (1929)

כולל פרסום של כלל כתבי היד שנותרו מספרייתו של היש"ר ענתבי.

המ"ל, בנו ר' אברהם יעקב ענתבי, מציין בהקדמה לספר כי לאביו הרב יש"ר ענתבי היו עוד כתבים וחיבורים שכתב, אשר לא הגיעו למכבש הדפוס והיו בביתו של בכור בניו ר' אליהו רחמים ענתבי שבצפת. אולם לאחר שזה האחרון חזר לביתו מגלותו בקפריסין (או כרתים) במלחמת העולם הראשונה, מצא שנפרץ וכל כתבי היד של אביו היש"ר אבדו ונעלמו.

ספר
באור החיים
 לר' חיים כפוס
 (אוצר כתבי היד במשפחה)
 מו"ל אב"י ענתבי
 תרפ"ט (1929)
צא

דרוש לשבת הגדול ר' יש"ר ענתבי

"הנה ידוע לכל ישראל כי שבת זה נקרא שבת הגדול ,
והטעמים שלמה נקרא שבת הגדול רבו כמו רבו ,
ברם אמינא שראיתי בספר נאם דוד להרד"ס י"מ
כי עבד מלך כמלך לפי שהוא סמוך לפסח – שהוא נכבד וראש לכל
המועדים , לכך נקרא השבת הזה שבת הגדול.
ויש מפרשים לפי שהוא שבת הראשון שנכנסו בו ישראל למצוות לקיים
מה שנאמר סור מרע ועשה טוב
ומה שאמרו רבותינו ז"ל משכו ידיכם מעבודה זרה
ויש מפרשים לפי שהוא גדול בתורה וטעם רבותינו ז"ל לפי שפסח ,
שיצאו ישראל ממצרים היה יום חמישי
וביום העשור היה יום השבת ולקחו אלהי מצרים וקשרוהו בכרה"מ,
וכי ישאל איש צר ואויב ויאמר לקושרים : מה המצוה הזאת ומה טעם יש בה
והשיבוהו בדברים המענים את הלב ופיעם פתחו : הרי זה מן המוכן , כי ליום
י"ד ישחטו אותו זבח פסח לה' בט"ו בו.
והבדיל ה' בין הטמא וכו'
כמה גדלה מעלת שבת זו , כשמו כן הוא "שבת הגדול" וחייבים ישראל
לשמוע דרשה ודברי תורה
וזוה הטעם מאבי הרב ז"ל
ויש מפרשים לפי שאותה שבת ראשונה נתגדלו ישראל בין העמים ונקראו גוי
גדול
כמו שאומר הכתוב : כי מי גוי גדול אשר לו אלוקים קרובים אליו וכו'
וכעניין זה צונו הקב"ה לבער חמץ הפנימי שהוא יצר הרע ואחר כך יבא לחלק
הטוב
על דבר סור מרע ועשה טוב"

פתיחת הדרוש לשבת הגדול כפי שנדפסה בספר "באור החיים" לר' חיים כפוס.

ספרים מאוצר ספרייתו של היש"ר

מספריו של ר' יש"ר
(יהודה שבתאי רפאל)
ענתבי זצ"ל.

– מאוצר ספרייתו של
המחבר.

במשך שנים רבות, עלה בידי לקבץ ספרים מאוצר ספרייתו העתיקה של סב סבי היש"ר ענתבי. לישי"ר היו 8 בנים, 40 נכדות ונכדים, וספריו חולקו תחילה בין שמונת בניו הרבנים ולאחריהם לשאר נכדיו... מהיכן ספריו ?
וודאי קיבל מאבותיו הרבנים, וכאשר נשלח מחלב לצפת בשנות נערותו, על ידי דודו ר' אברהם ענתבי, הרב הראשי של העיר, קיבל מידיה ומאלו שהיו ברשות אביו הרב יהודה ענתבי.
נוסף לאלו כאשר בגר והיה לאמיד ובעל אמצעים, מעיד עליו בנו הרב אב"י ענתבי שרכש ספרות קודש רבה בכסף רב. את רכישתו הגדולה ביותר עשה במצרים בשיבתו ממסע שליחות להודו וכודיסטאן, שם עלה בידו לרכוש את כל אוצר הספרים וכתבי היד של הרב משה "מרקאדו" אלגאזי שהיה איש חינוך ואספן ספרים בעצמו. הרב מרקאדו אלגאזי חי בקאהיר לפני כמאתיים וחמישים שנה ורכש בעצמו כתבי יד עתיקים.
אחד מאוצרותיו העתיקים אשר היש"ר רכשו, היה כתב היד של בעל הנס ר' חיים כפוזי. כתב יד זה נכתב לאחר שנפקחו עיניו ולכן קרא שמו על לשון "אור".

ברשומה זו אני מביא מספר ספרים שנתקבצו לידי והיו ברשותו של היש"ר, או כאלו שנודע לי אודותם. רוב ספרייתו, יש להניח אבד בשיני הזמן והמלחמות.

חזומש עם שחרית לשבת והפטרות, נדפס בלבוב 1858.

ספר מסורות ליוסף בן שמואל אבן ר"י (1607), וניציאה. כנראה רכשו מספרייתו של הרב אלגאזי מקאהיר.

הגדה מאזיירת עם ביאורים בלאדינו, בשל העדר הדפים הראשונים מועד ההוצאה ומקומה לא ידוע. נמצאה בספרייתו של בנו בכורו (ר' אליהו רחמים ענתבי) וסביר להניח שהיתה של היש"ר. במקומות מסויימים הערות ותוספות בכתב יד בכתב רש"י מרובע

ספר חכמה ומוסר לר' אברהם ענתבי, עם הקדשתו. לוורנו 1850. אף על פי שההקדשה אינה מיועדת לישי"ר ענתבי, אחיינו של ר' אברהם המחבר, הרי נמצאה במשפחה. סביר יותר להניח שהרוכש, בנו של היש"ר מצאה במצרים ורכשה לעצמו. אולם די ברור שכל **ספריו (או רובם) של ר' אברהם ענתבי**, דודו, היו ברשותו של היש"ר גם כן.

"תורת משה" – בכתב יד (חצי קולמוס). מצאתיו יחד עם כתב יד אחד שיתואר בהמשך: "ספר הגורלות לר' אברהם אבן עזרא". בעוד שהעותק מספר הגורלות היה שייך בוודאות לישי"ר ענתבי, לפי חותמתו המופיעה בעמוד הראשון, כתב יד זה הינו חלקי, ולכן חסר חתימות או חותמות, נוסף על כך הוא שונה. איני בטוח לכן שכתבו היש"ר בעצמו בגיל צעיר יותר של חייו, או שמא זהו כתב יד של אחד מבניו ר' אליהו רחמים, או ר' אברהם יעקב או בן אחר אשר צירף אותה כתיבה שלו לכתיבתו של אביו. האסופה הנוכחית עוסקת בדרש תורני ובראשי העמודים הבודדים הללו רשום "עמוד הד' תורת משה".

"גורלות" בכתב יד.

בסוף אסופה זו צולם דף בודד מתוך כתב יד אחר אשר היה ספר מיסטי של גורלות או קמיעות: כדוגמה "להרויח כל טוב ולא יחסר" או "שאלה בהקיץ" (כנראה על לשון פתרון חלומות) צירפתי כתב יד זה כציון וזכר לאותם כתבי נוספים יד שהיו בוודאי לישי"ר שעניינים פלפול מדרש ותורת הנסתר.

כתבי יד בודדים – כגון מכתבי האמנה של היש"ר לשד"רותו, מסמכים על רכישת נדל"ן ואחרים. בין היתר **כתבו המפורט של ר' יעקב ענתבי למונטיפיורי תר"א (1841)** המתאר את הקורות אותו ואת קהילתו בדמשק בעת עליית הדם של 1840. מספר עדויות יש על כך שעותק דו"ח זה של ר' יעקב ענתבי היה בידי היש"ר:

א. הוא הועתק בידי בניו וכל אחד העתיקו ועשה לו עותק – כך נמצא עותק בכתב יד בספרייתו של ר' אליהו רחמים ענתבי. כמו כן קיים עותק בפנקסו האישי של ר' ישראל שמואל ענתבי, וכן עותק היה בידי ר' אברהם יעקב ענתבי המו"ל של הספר באור החיים לר' חיים כפואסי, אשר כלל בו את כל כתבי היד שהיו ברשות המשפחה אצל אביו הרב היש"ר.

ב. יהודה ענתבי, בן ר' אליהו רחמים, כתב תיאור על פרסום המכתב הזה בספר "באור החיים" ורשם אודותיו את התיאור הבא: "המכתב הזה אשר אני מוציא לאור כלשונו וכתבו ושנמצא גנוז בספריית משפחתנו הוא תעודה היסטורית חשובה על כל מה שאירע בדמשק בעניין עליית הדם, כי זקני הרב הגדול ר' יעקב ענתבי ז"ל היה באותו זמן ראש מעלתה של הקהילה העברית שמנתה כחמשת אלפית בתי אבות" בלשון "זקני" בא לתאר שר' יעקב ענתבי הוא בן דודו של סבו היש"ר ענתבי.

כתב יד באור החיים – כתב יד לר' חיים כפוס', כתב היד בן כ – 300-400 שנה, יצא לאור רק אחר פטירתו של היש"ר בידי בנו ר' אברהם יעקב ענתבי.

ספר "אור יקרות" 1592 , לר' יוסף בנמינ זאב זואלף, וכנראה גם הוא מאוצר ספרייתו של אלגאזי במצריים.

ספר "הברית השלם" 1859 , לר' פנחס אליהו . במהותו אנציקלופדיה בשפה העברית.

וכך מתואר תוכנו בעמוד השער "כולל כל החכמות והידעיות אשר בעולם" – הספר אינו כולל תמונות , אך הוא בנוי כלקסיקון של ערכים שונים ומגוונים, ארצות מקומות , חי צומח ודומם, וכל אלה מתוארים בלשון משנאית כזו שטרם חידשה אליעזר בן יהודה, ברוח יראת השם כמובן. הספר מקנה לקורא ראיית עולם רחבה.

ספר הגורלות להראב"ע (הרב אברהם אבן עזרא) בכתב יד.

כתב יד קבלי זה נושא את חותמו של היש"ר אולם לא ברור האם היש"ר כתבו ממש או שהוא רכישה של כתב יד עתיק יותר וממתי . העמודים הראשונים ועמודי האמצע של שיטת גורלות עתיקה זו חסרים.

ספר "עיבור שנים ותקופות" 1578 לר' יששכר בן מרדכי , אבו סוסאן. עניינו כל חכמת חישוב לוח השנה והשנים המעוברות וכי"ב .

ספר פזמונים – אוצר פיוטים בכתב יד. הוא חתום בחותמתו ואין ספק שהיה שייך לו ,

אך גם כתבה בכתב ידו. זאת ידוע לנו מתוך כך שבאותם פיוטים אותם הוא חיבר בעצמו , הוא רושם בגוף ראשון : "פיוט שחיברתי לכבוד..". ומכאן ברור שהרושם הוא גם בעל כתב היד.

מדובר במפעל תיעוד שבו אסף היש"ר כל פיוט תורני לחג למועד ולימות חול, מן הסתם מדובר בפיוטים שהיו נהוגים בעדות ספרד ובקרב יוצאי עדתו בעיקר.

הפיוטים , 171 במספר, חולקו לפרקים לפי המקום התואם להם. "ראשט", "חוסייני" "סאסגד" ועוד. שמות המחברים רשומים באקרוסטיכון הפיוטים

בארבעה מתוך אסופה זו , קודמת לפיוט הקדמה קצרה בת שתי שורות ובה רושם היש"ר כי הוא שחיבר אותו פיוט. מהם הפיוט שכתב בדרכו לשליחות כשד"ר ושם חתם באקרוסטיכון :

"אני יהודה שבתי רפאל ענתבי שליחא דרחמנא חזק"

אחד הפיוטים שהיה באסופה זו הוא "אם חכם לבך בני ישמח לבי גם אני" שחיברו דודו של היש"ר ר' אברהם ענתבי.

ספר קריאי מועד , מחזור תפילה לשלושת הרגלים , ליורנו 1880 . זהו אחד הספרים החדשים שבספרייתו שכן רכשו שנים ספורות בלבד לפני שנלב"ע.

מדרש שמואל – ביאור לפרקי אבות 1876 , חתום על ידי ר' יעקב ענתבי. וכנראה הוא נכדו של הרב יעקב ענתבי ראש קהילת דמשק אשר נקרא בשמו.

ספר קריאי מועד , מחזור תפילה לשלושת הרגלים , וינה 1861.
כולל ספר תהילים מלא בסופו

"בית הזכרון" מחזור לראש השנה , דפוס ליורנו , 1855

ספר אשר הוצג בתערוכת מוזיאון תל אביב בנושא "גלגולו של ספר".
(תודתי למר מוטי ענתבי אשר הביא לידיעתי)

"תהלות ה'" אליהו בן אברהם

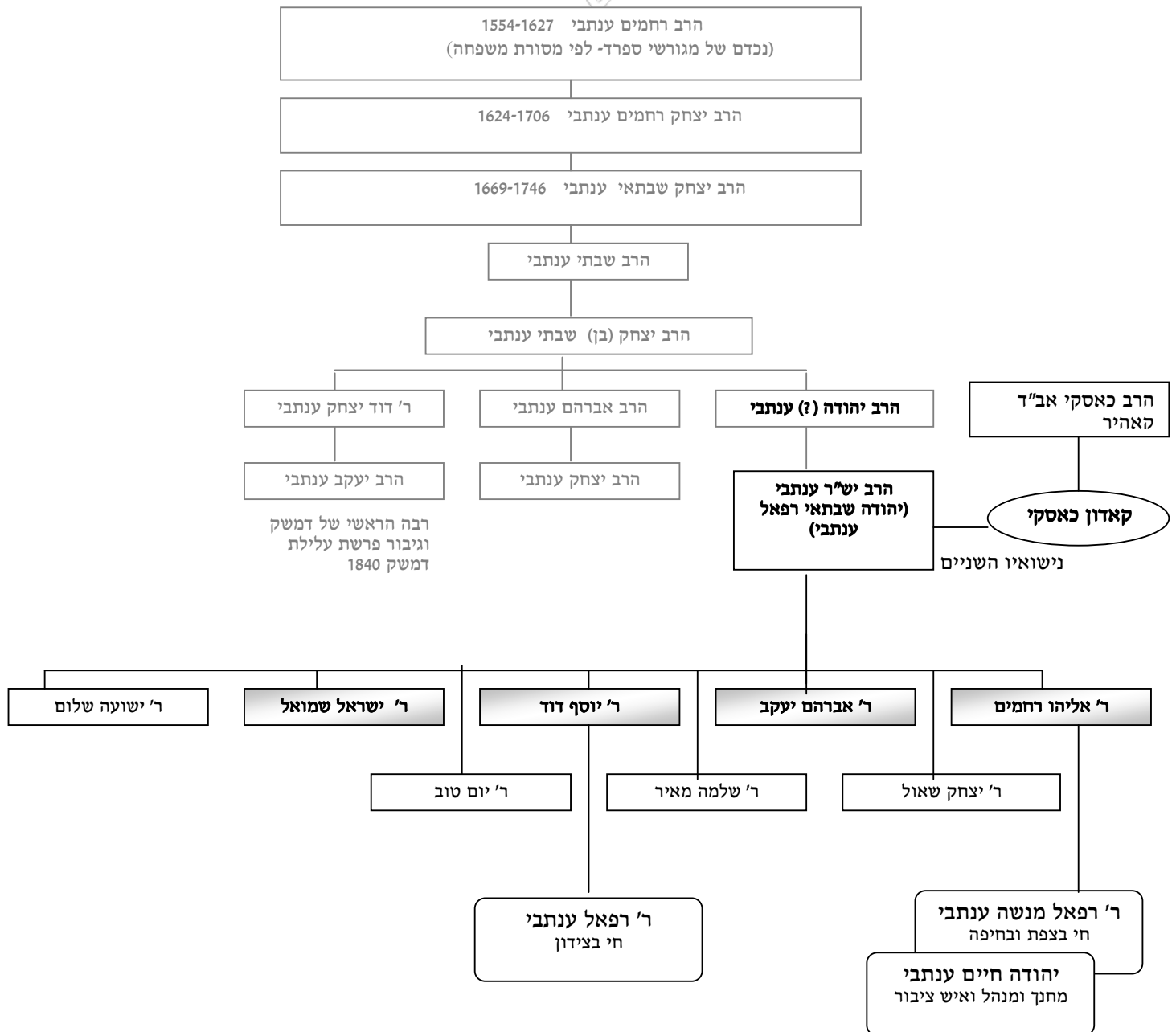
שלמה, חכה . שנה: תקצ"ט (1839)

גלגוליו של הספר חצו ארצות. הספר נדפס בשלוניקי ומשם הגיע לצפת לידי ר' יהודה שבתי ענתבי מחכמי צפת (תרמ"ו 1886).
הספר נקנה אחר כך ע"י ר' יצחק אייזיק דייטש בנו של אב"ד קרטשניף (רומניה) שהיה גר בצפת שהביאו עמו לחו"ל. ספר זה ניתן במתנה לאדמו"ר ר' ישראל בן ר' דוד משה מטשורטקוב בחיי אביו (ר' דוד משה נפ' בשנת תרס"ד) בצירוף "קוויטל" - בקשה לישועה בהזכרת שם המבקש ושם אמו.
לספריית הרמב"ם הגיע הספר מעיזבון רבי שלמה מטשורטקוב-תל אביב (נפ' תשי"ט) נכד ר' ישראל הנ"ל.

בין יתר חותמו הבעלים : חותמת: הצע'
יאודה שבתי רפאל ענתבי ס"ט
"קניתי מהונו לכבוד צורי בעד חמשה [...] מילד (?) ספרדי הנ"ל כזה 5 זהובים
הק' יצחק אייזיק דייטש מקרעשנוב"

ט. בניז ונכדיו של הרב יש"ר ענתבי

י. הרב אליהו רחמים ענתבי בכורו של היש"ר

ספרים שחיבר

כל חיבוריו וספריו , נותרו בכתבי יד ולא נתפרסמו.

א. "ספר האר עיני"

דרשות - מקרא פרשנות תורה .
כולל גם מעט חידושים על "חנוכה", תהלים, משלי, איוב, שיר השירים וקהלת,
אין חידושים על נביאים.

בעמוד השער :

ספר האר עיני...איזו חידושים ופרפראות על התורה ונב'...הצעיר אליהו רחמים ענתבי ס"ט"

דף [1]א חתימה מסולסלת של המחבר.

חתימת מליצה בדף [2]א :
"צעיר אנכי ונבזה עפרא דארע"ה ס"ט [=אליהו רחמים ענתבי]...ש' תרנ"ה".

(51 דפים, תרנ"ה 1895 , מכון יד בן צבי, י"ס)

ב. ספר "דרש אליהו"

דרש אליהו : ספר המכיל דרשות והספדים על נפטרים

(נכתב בסוף המאה ה- 19 , מכון יד בן צבי, י"ס)

ג. פנקס חשבונות .

בכה"י רשום : "פנקס חשבון"

פנקס חשבונות של השד"ר אליהו רחמים ענתבי מצפת, "לכל ערי טורקיה"
(באישור החשבון, עם חתימות) והבלקן.

זהו פנקס החשבונות וגם יומן המסע של ר' אליהו רחמים ענתבי , כאשר נשלח כשד"ר כוללות
הספרדים בצפת . הוא מספר שם את קורותיו בבואו לאסוף את כספי החלוקה .

התמונה העולה משם היא תמונה של מסע קשה פיזית ונפשית, מסוכן ומאוד לא מאיר פניו לשד"ר.

מחלקת כתבי יד הספריה הלאומית, ירושלים Heb 8⁰ 4275 ״זה ספר פנקס חשבון המשמש כניסה והוצאה מיום שאני מתחיל... עפ"י שליחותי בעזרת העוזר האמיתי... הוא ישיב את שבותינו... ששים ושמים אב ובנו... ואגדל בני לתורה ולחופה... הצעיר אליהו רחמים ענתבי ס"ט"ן״

(סוף המאה ה-19, מח' כתבי יד, הספריה הלאומית, י"ם)

מחזור ליום הכיפורים ששימש את ר' אליהו רחמים ענתבי, עם חתימתו בעמוד הכריכה הראשי ובה רשם: ״מה שקנה עבד כמותי, בכל ליבי. האדון הגדול מלך החיים יחיינו חיים ארוכים, חיים של שלום בעבודתו עבודה תמה וימלא משאלות לבי: הצעיר אליהו רחמים ענתבי ס"ט"ן״

ד. אגרון

ר' אליהו רחמים כתב: ״הלצות״, ״כתבים״, ״פתיחות״, והעתיקי מכתבים של אחרים שיש בהם פרטים מזהים.

בין השאר העתקי אגרות מאת ה"חיד"א" (חיים יוסף דוד אזולאי 1724-1807) ו"חיים מודעי" (מודעי חיים בן אליהו) ו"מהר"ש פאפו".
דף 6א "הלצה ל... משה גאלנטי". (=גלנטי, משה בן מרדכי, מדמשק)

בין השאר: "נוסח הכתב שסדרנו לס' רוטשילד (כוונתו לברון אדמונד דה רוטשילד, נ"י ערב ר"ח סיון ש'... על ממלכתו ה'א' [=תרמ"ח] וחתום "אליה ענתבי" (ר12א)

"נוסח הכתב שסדרתי להאדון השר שחלה... תרמ"ט" (ב12).

לימים עבר אגרון זה לרשות בנו ר' רפאל מנשה ענתבי ואכן חותמו מופיע חותמת בעלים רפאל מ[נשה] ענתבי (ב12).

(סוף המאה ה- 19 , 32 עמוד, אוסף כ"י בניהו, הספריה הלאומית, י"ם)

ה. "ארעא דרבנן"

(שפירושו בארמית דרכי רבותינו), דרושים שונים, על התנ"ך ומגלת אסתר

ו. "אמרי שבת"

על הלכות שבת, ובו כל דינים של שבת רמזים בראשי תיבות המילה "שבת"

ז. "טוב טעם"

חיבור על המצוות במכון (כת"י 467),

ח. "טעמי התורה"

זהו ספר שחיבר בכתב ידו הכולל חידושים ודרכים על התורה ודרשים ומשלים. ספר זה נכתב בשנת תר"מ (1880), "כי שמש ומגן ה'".
בדף הראשון של ספר זה הטביע חותמת שלו בשלוש שפות, עברית ערבית ואנגלית וכן חתימת ידו של המחבר. בדף השני לאותו כתב יד פסוקים מספר תהילים בראשי תיבות שמו של המחבר.

ט. "חדושים על התורה" (מקרא פרשנות תורה)

חיבור בכתב ידו של ר' אליהו רחמים ענתבי כולל דרשות חדושים על התורה, מאמרי חז"ל ודרושת והספדים,

סוג כתיבה מזרחית (חצי קולמוס)

ספריית מקור ירושלים - מכון בן צבי 476

יא. הרב רפאל ענתבי

בן ר' יוסף ענתבי מצידון.

היה נכדו של היש"ר ענתבי. אביו ר' יוסף דוד ענתבי, התגלגל ללבנון בעת מלחמת העולם הראשונה, ומחמת נסיבות החיים נותר שם. על כך כותב הבן :

"אני...נולדתי בעה"ק צפתו ובשנות המלחמה...תרע"ה נגרשתי מטעם המלכות לעי"ת קוברוס ונשארתי שמה עד תום המלחמה ש' תרפ"ח וחזרתי לעי"ת בירות יע"א...נסעתי לעי"ת צידון".

לא ידועים כתבים מאת אביו, הר' יוסף דוד ושמה היו אך אבדו במלחמה וטלטולי המסע. נותרו רק כתבים מאת הבן.

נודע לי כי בבית כנסת של יוצאי לבנון בחיפה, נמצא לוח "שוויתי ה' לנגדי" הרשום כולו בכתב יד והוכן בבירות על ידי ר' יוסף ענתבי .

בנו ר' רפאל ענתבי , היה חותם לעיתים על כתביו וספריו לשון מליצה הרע"ה אותי בהתכוונו לקונו.

כתבים וחיבורים :

א. "גר אנוכי" : דרשות בכתב יד משנות תש"ג (1943) , אשר נכתב בצידון, לבנון :

בשער :

"ספר גר אנכי...דרושים...מתוקים מנופת צופים...שדרשתי בצידון...אני הרע"ה אותי ס"ט"

המחבר מוסיף וכותב בשער השני:

"כתיבת וחיבור זה הספר ידי הצעיר רפאל בה"ר כמהר"ר יוסף דוד ענתבי ה"ו יליד עיה"ק צפתו א"י היום ר"ח תמוז...שנת ו'נר'ו'מ'מ'ה' ש'מ'ו' כתבתיו פה עי"ת צידון יע"א" [=תש"ג].

הערה דף [1]א:

"אני...נולדתי בעה"ק צפתו ובשנות המלחמה...תרע"ה נגרשתי מטעם המלכות לעי"ת קוברוס ונשארתי שמה עד תום המלחמה ש' תרפ"ח וחזרתי לעי"ת בירות יע"א...נסעתי לעי"ת צידון".

הערת בעלות המחבר מציין

"נומרו של טופס הבקשה אשר לי שכתבו לי מחלקת הסוכנות בירושלים 1896".

(111 עמודים, מח' כתבי היד של ספריית ניו יורק)

ב. "ראה עוני" דרשות, נכתבו בצידון לבנון בשנת תרצ"ג (1933) :

בעמוד השער : "ספר ראה עניי פרפראות וחידושי תורה"

הערה בהמשך

"הספר הזה מכיל בקרבו פרפראות וחידושי וליקוטי תורה ואיזה שירים שחברתי
...ר"ח שבט תרצ"ג לפ"ק".

הערה בראש כה"י:

"אני...נולדתי בעה"ק צפתו ובשנות המלחמה...תרע"ה נגרשתי מטעם המלכות לעי"ת קוברוס
ונשארתי שמה עד תום המלחמה ש' תרפ"ח וחזרתי לעי"ת בירות יע"א...נסעתי לעי"ת צידון".
מהותו : מקרא פרשנות תורה, (מח' כתבי היד של ספריית ניו יורק)

ג. דרושים וחידושים על פרשיות השבוע :

בחלקם מלוקטים מספרים שונים ; דרשות שחוברו על ידי ר' רפאל בן יוסף ענתבי ,

המחבר חותם במספר מקומות במליצת ראשי תיבות שמו :

"אני הכותב עפ"ר ס"ט" (דף [191]ב);

"רועה ישראל ס"ט" ([198]ב);

"אני ע"ר ס"ט" ([199]ב)

וחותמתו גם היא מופיעה בשני מקומות בכתב היד :

Stamp "Rafael Joseph Antebi Sidone Syrie" p. [6]b, [128]a

תיאור התוכן : לכתב יד זה שני חלקים :

דף [1]א-207א: ענתבי, רפאל בן יוסף דוד: דרושים וחידושים על פרשיות השבוע.

דף [193]ב: "דרוש מוסר...ח' אדר התרע"ב".

דף [207]ב-208א "רפואות".

דף [212]א-234ב: חיבור אחר "עט סופרים." (שנכתב / הועתק על ידו)

ר' רפאל מנשה ענתבי הוא המחבר המעתיק של החלק הראשון והמעתיק של החלק השני.

בעלות קודמת בדף [184]ב - חתימה מסולסלת: "הצעיר משה אסבעוני ס"ט".

(המאה ה-20, נמצא מח' כתבי היד של ספריית ניו יורק)

ד. "עט סופרים" – נוסחי שטרות

כתב יד זה היה ברשותו של ר' רפאל בן יוסף ענתבי, ומופיעה בו חותמת :
Stamp "Rafael Joseph Antebi Sidone Syrie" (בעמ' 6 ובעמ' 128)

כתב היד מכיל הלכה דינים ומנהגים, ונוסחי שטרות, ולו שני חלקים

* בעלים קודם (או מקור ההעתקה) על ידי המחבר משה יעקב חזן .

אחד הבעלים הקודמים השאיר חתימה מסולסלת : "הצעיר משה אסבעוני ס"ט". (עמ' 184)

(נכתב במאה ה - 20 , נמצא במח' כתבי היד של ספריית ניו יורק)

יב. הרב אברהם יעקב ענתבי בן היש"ר ענתבי זצ"ל

מוציא לאור של הספר "באור החיים" לר' חיים כפוזי התרפ"ט, 1929 והעורך הראשי של ספר זה. הערותיו וביאוריו מופיעים לכל אורך הספר, וכן בחלקו השני "אביר יעקב" שנכרך עם ספר זה. כמו כן רשם הקדמה ל"באור החיים" בעמוד השני:
ענתבי, אברהם יעקב הקדמת הרב המ"ל נר"ו בתוך כפוזי חיים, באור החיים דרושים על התורה, ירושלים שנת שערי דיצה לפ"ק (1929), עמ' 4-5

דרשות מסוימות שלו בכתב יד, היו ברשות בנו אפרים ענתבי והיום אצל בנו.

מפעל הדפסה משפחתי – הספר "באור החיים" לר' חיים כפוזי התרפ"ט (1929)

הספר "באור החיים" לר' חיים כפוזי אשר נדפס תרפ"ט (1929), ויצא לאור על ידי ר' אברהם יעקב ענתבי.

בעמוד ההקדשה ניתן לראות את כתב ידו של ר' אב"י ענתבי המקדיש את העותק לשני אחייניו, סבי, יעקב מרדכי ענתבי ולאחיו ברוך ענתבי.

ר' אברהם יעקב ענתבי, היה ידוע בקרב יהודי קאהיר כבעל מופתים ובעל יכולת סגולות לרפא חוליים ולהשיב ברכה. שמעו נודע כך שהיו עולים אליו לרגל לצורך זה. וכבר שמעתי כמה עדויות על עיסוקו זה. אחת מהן למשל היתה של מרגלית ענתבי ז"ל אשת המורה לעברית שמואל ענתבי בקאהיר. אשר היתה מספרת על השם שיצא לו לר' אב"י ענתבי כבעל סגולות, וכי היו יוצאים ונכנסים אליו בני הקהילה לקבל סגולות תרופות ועצות שונות לבעיותיהם. עוד ידעה לספר אודותיו שהיה נוהג לצום פעמיים בשבוע באופן קבוע (וייתכן שבלי משיים נודע לה הדבר מתקופת השובב"ים ויחסה שנהג כך לכל השנה) לכן היה מרגש לאתר את כתב היד שהכיל את הלחשים והקמיעות בהן השתמש והרי תיאורו :

ספר הקמיעות והסגולות של ר' אברהם יעקב ענתבי בכתב יד.

בראש כתב היד רשום : "ספר תעלומות חכמה למוהר"ש ויטל ז"ל" (=ר' שמואל בן חיים ויטאל) בשער המעוטר נכתב "פה טפיליתי הת"ק", ולא ברור מי כתב את השער ככל הנראה לא המעתיק ולא המעיר.

חותמת בעלים: "הצ' אברהם יעקב ענתבי שר"ב פה מצרימה יע"א" (26 ועוד).

זהו תעלומות חכמה : סגולות, קמיעות, חותמות והשבעות מהמאה י"ח, מאה י"ט

סוג כתיבה איטלקית, וחצי קולמוס, 94 דף

הערה בכתב היד : מזכיר "ובספר אחר כתיבת יד מצאתי" (ב3), "כתב הרח"ו ז"ל ששמע מהאר"י ז"ל" (ב5), "להרב ר' שם טוב ז"ל" (7), "קמיע מהחכם אזולאי ז"ל" (9א).

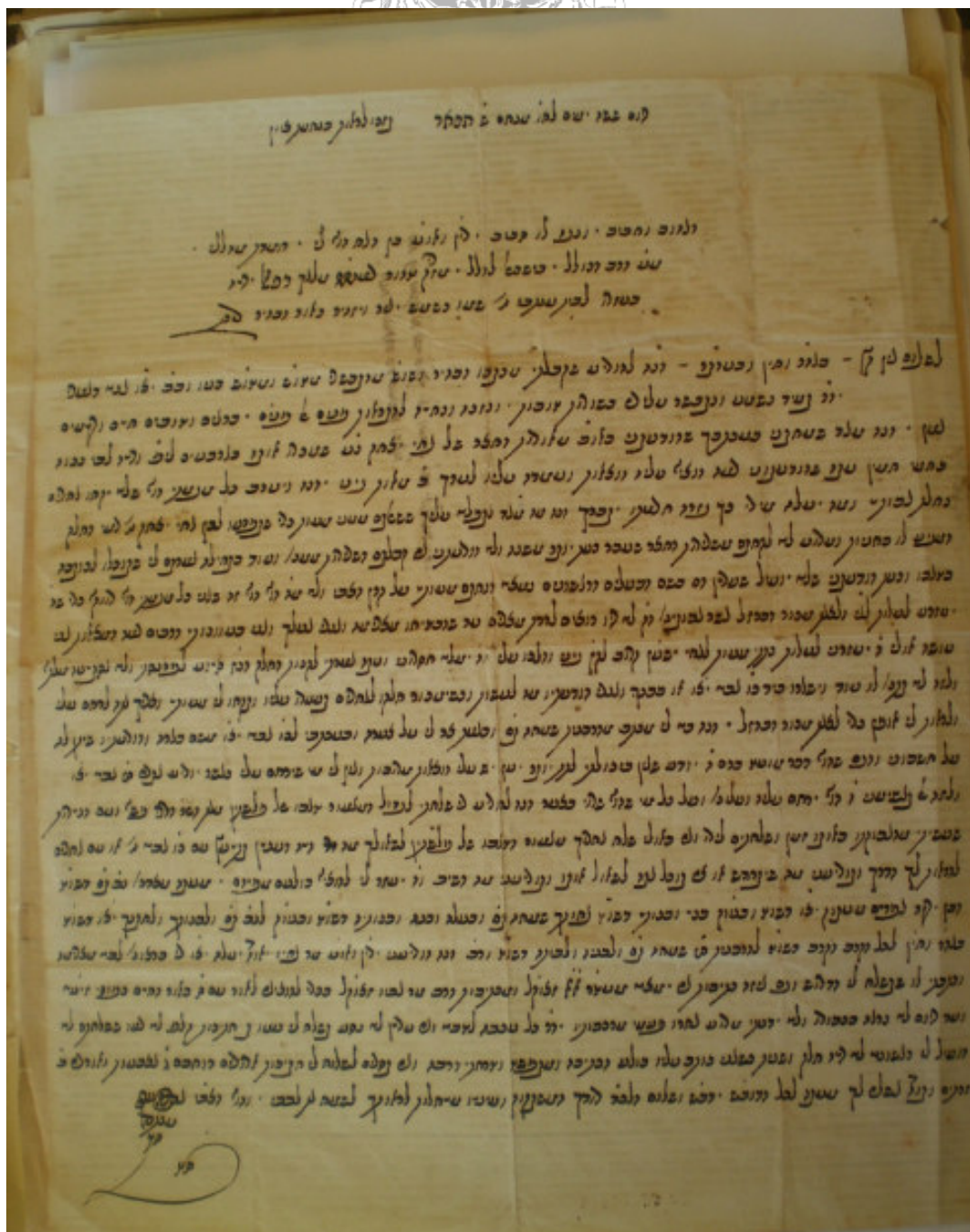
הערה בדף 78א בכתביה מזרחית "מודעא רבא ממני הכותב על קונטרס זה" ובו נכתב על היחוס של כה"י לחיים ויטל. בסוף המודעה "כ"ד ע"ה עזרא חייא ידידיה לחמי ס"ט בן הגאון מוהרש"ל זלה"ה". מכאן ניתן להניח שהוא זה שייחס את כה"י למוהר"ש ויטל בשער של כה"י.

דף 79א-80א סגולות בערבית בכתבתו של עזרא חייא ידידיה לחמי.

בסוף כה"י מפתח לכה"י.

בעלים : לחמי, עזרא חייא ידידיה בן שלום (בעלים), ענתבי, אברהם יעקב (בעלים)

ספרית מקור סינסינטי-היברו יוניון קולג' 516

יג. הרב ישראל שמואל ענתבי

בן היש"ר ענתבי זצ"ל

חיבר פנקס עב כרס ובו דרשות פלפולים וחידושים, בנושאים שונים. בכתב היד הזה בעל מאות עמודים, נמצאות גם שתי שיתות עתיקות יומין לקביעת "הגורלות" ועותק ממכתבו של ר' יעקב ענתבי למונטיפיורי.

כיום ברשות נכדו יוסף ענתבי בן ברוך שבירושלים.

(הערה בכתב ידו של סבי –
יערב מרדכי ענתבי, בן ח' ישראל שמואל)
ספר זה כתב
עט"ר (עטרת ראשי) מ"ר אבי
יעקב מרדכי
ענתבי
ס"ט

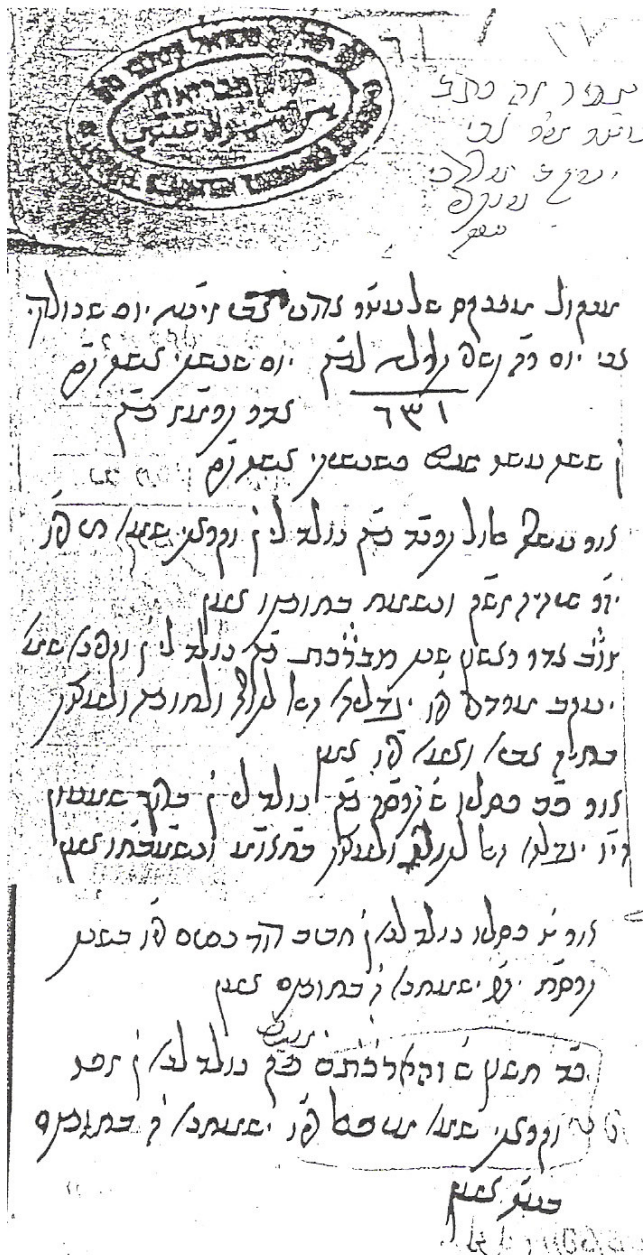
(ומכאן כתב ידו של ח' ישראל שמואל ענתבי)
מנקול מפנקס של עט"ר אדוני אבי זיע"א
יום שנולדתי אני, יום ר"ח תשרי תרל"א
לפ"ק, יום שנשאתי אשתי ת"ם אדר
תרמ"ז פ"ק
ששה עשר שנים כשנשאתי אשה ת"ם.

אור עשרה אלול תרנ"ד נולד לי בן וקראתי
שמו חי ה"ו.
יה"ר שיהיה זש"ק ונשמח בחופתו אמן

ט"ב אדר ראשון שנת מבר"כת פ"ק נולד
לי בן וקרינו שמו יעקב מרדכי ה"ו,
יגדילוהו האל לתורה ולחופה ולמצוות
נחיה אביו ואמו ה"ו אמן.
אור כב' כסלו ש' תרס"ה פ"ק נולד לי בן
ברוך שמעון ה"ו, יגדלוהו האל לתורה
ולמצוות באר"מ ונשמחו (ונשמח
בחופתו) אמן.

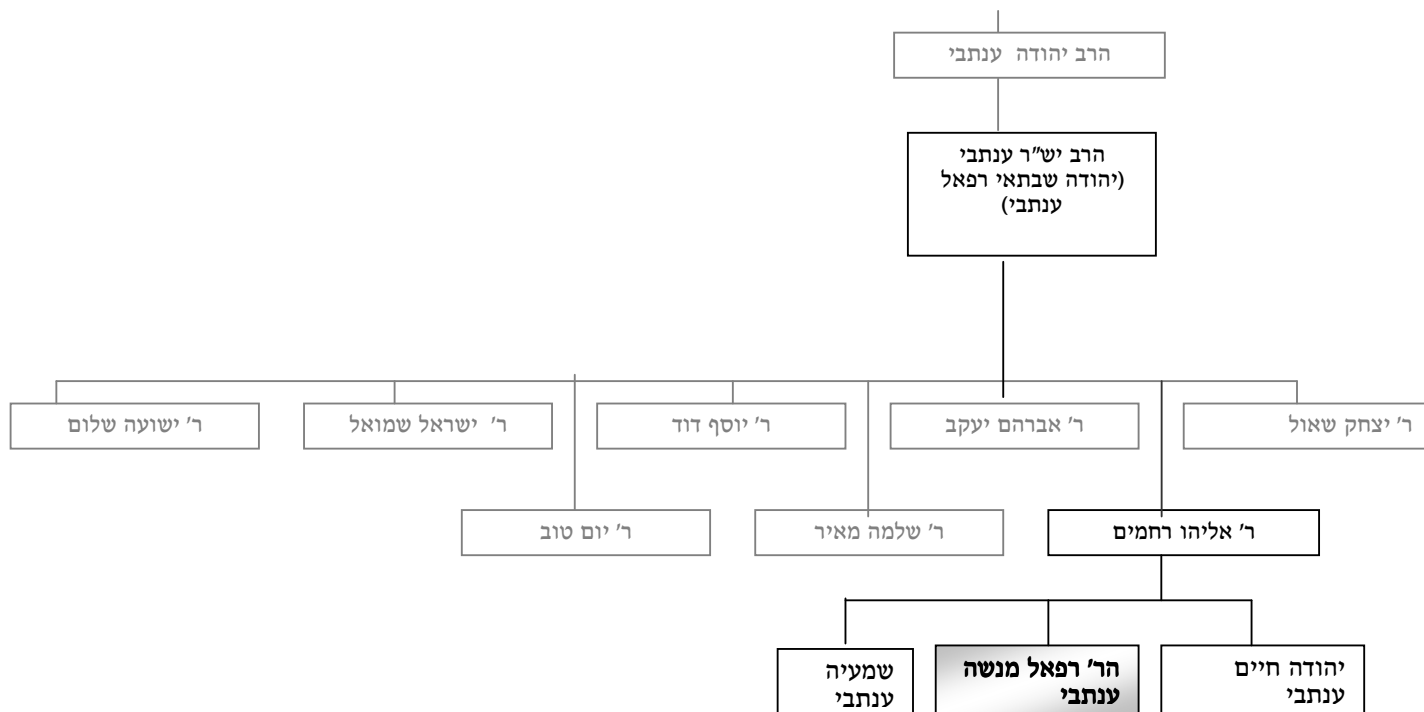
אור ט' כסליו נולד לנו בן חביב דוד נסים
ה"ו בשנת תרס"ח יה"ר ישמחנו ה'
בחופתם אמן.

כ"ד חשוון ש' והארכת"ם ימים פ"ק נולד לנו
בן זכר וקראתי שמו מיכאל ה"ו ישמחנו
ה' בחופתם בע"ה אמן.

ד. הרב רפאל מנשה ענתבי

ב"ר אליהו רחמים ענתבי

מחידושיו הובאו בספר "אביר יעקב" ושם דרשה גדולה שלו, דף כ"ט ע"ב, בספר "אביר יעקב" מופיעים:

- שני הספדים שנשא אחד עבור מרת זקנתו קאדון ענתבי לבית כאסקי, והשני עבור אביו ר' אליהו רחמים ענתבי.
- מליצה ארוכה כהצגת הדרוש ל"שבת הגדול" אשר הוא מפרסם שם שנשא היש"ר ענתבי סבו.
- הקדמה מליצית שלו לספר בספר "באור חיים" לר' חיים כפוסי (1929).

כתבים וחיבורים שחיבר:

א. "ארעא דרבנן"

חיבור בנושאי הלכה. שאלות ותשובות.

בעמוד השער רשום:

בכתב יד: "ארעא דרבנן" מאת "רפאל מנשה ענתבי"
"פה עיר חיפה היפה עיר אליהו הנביא"

(78 עמודים, המאה ה-20, מכון יד בן צבי, י"ם)

ב. "האר עיני"

חיבור בנושאי הלכה. שאלות ותשובות.
תלמוד - קונקורדנציה.

כולל הסכמת הרב הגדול אברהם יצחק הכהן קוק ז"ל מתאריך סיוון תרצ"ב,

תיאור בעמוד השער:

"ספר האר עיני מה שחדשתי שאלות ותשובות וכן איזה ענינים...רפאל מנשה ענתבי ס"ט"

כולל גם מונחים מהתלמוד בסדר א"ב ומספר הפעמים שנכתבו בכל סדר שבש"ס.

דף [113]:

העתק הסכמה מתאריך "ח' סיון תרצ"ב פעקו"ת ירושת"ו", מאת "הק' אברהם יצחק הכהן קוק"

(33 דפים, המאה ה-20, מכון יד בן צבי, י"ם)

ג. משלים ומליצות

תוכנו: ספרות יפה.

עד סעיפים, כל סעיף פסוק מהתנ"ך ולאחריו ספור קצר.
בסוף חלק מהסעיפים (סז, סח ועוד) חתום: "רמ"ע" [=רפאל מנשה ענתבי].

דף [1]ב חשבונות "משכנתא".

דף [1]א מספר חותמות בלתי ניתנות לקריאה. (אולי בעלים קודמים)

[רב הכתב ב"חצי קולמוס" אבל הדפים האחרונים של כה"י בכתובה אשכנזית מהמאה ה-כ',]

(40 דפים, המאה ה-20, מכון יד בן צבי, י"ם)

ד. חרוזים : בערכים לפי סדר א"ב.

פרויקט בלשנות של אב ובנו , אשר החל בו כנראה ר' אליהו רחמים ענתבי, ובו אסף חרוזים שונים וסידרם כמילון, כדי שישמשו לו למליצות .

כתב היד רשום "חצי קולמוס" , ובסופו הלצות להספדים מר' אליהו רחמים ענתבי והעתקי אגרות ביניהם לר' חיים מודעי.

בהמשך הוסיפו לכתב היד חיים בן אליהו מודעי ורפאל מנשה ענתבי (בנו של ר' אליהו רחמים) . מאוסף ר' רפאל מנשה ענתבי.

ספרית מקור ירושלים - מכון בן צבי 1797 , מס' בספ' מק JER BEN ZVI 1797

ה. שו"ת בעניין הקמת הסנהדרין

ר' רפאל, כתב הרבה תשובות בענייני הלכה בין היתר כתב תשובה להרב י. ל. מימון בעניין "הקמת הסנהדרין" .

מסמכים עליהם חתם :

א. אגרת שליחותו של השד"ר חיים בן מרדכי ממן

מונה להיות שליח מטעם כוללות הספרדים בצפת בין השנים תרצ"ז תרצ"ח

אגרת השליחות תשרי תרצ"ח: "לכל ערי יון, יוגוסלביא, בוסנא, סריבו, רומניא, טורקיא, וינה, טריסט ... צרפת פאריז בילגיקה אולאנדה אמשטרדם", תשרי תרצ"ח.

חתומה ע"י רבני הספרדים בצפת:

ישועה פאלאג'י, רפאל מ' ענתבי, יוסף הכהן, עזרא חיים הכהן, משה ברוך מזרחי, רחמים הכהן, אהרן שמעון (4 דפים).

(הספריה הלאומית ירושלים)

ב. פנקס קבלות של השד"ר מאיר בר ששת

מאיר בר ששת היה שד"ר חברת "ישועות ישראל" מצפת.
פנקס הקבלות של שליחותו הוא מתאריך תרמ"ה (1885)

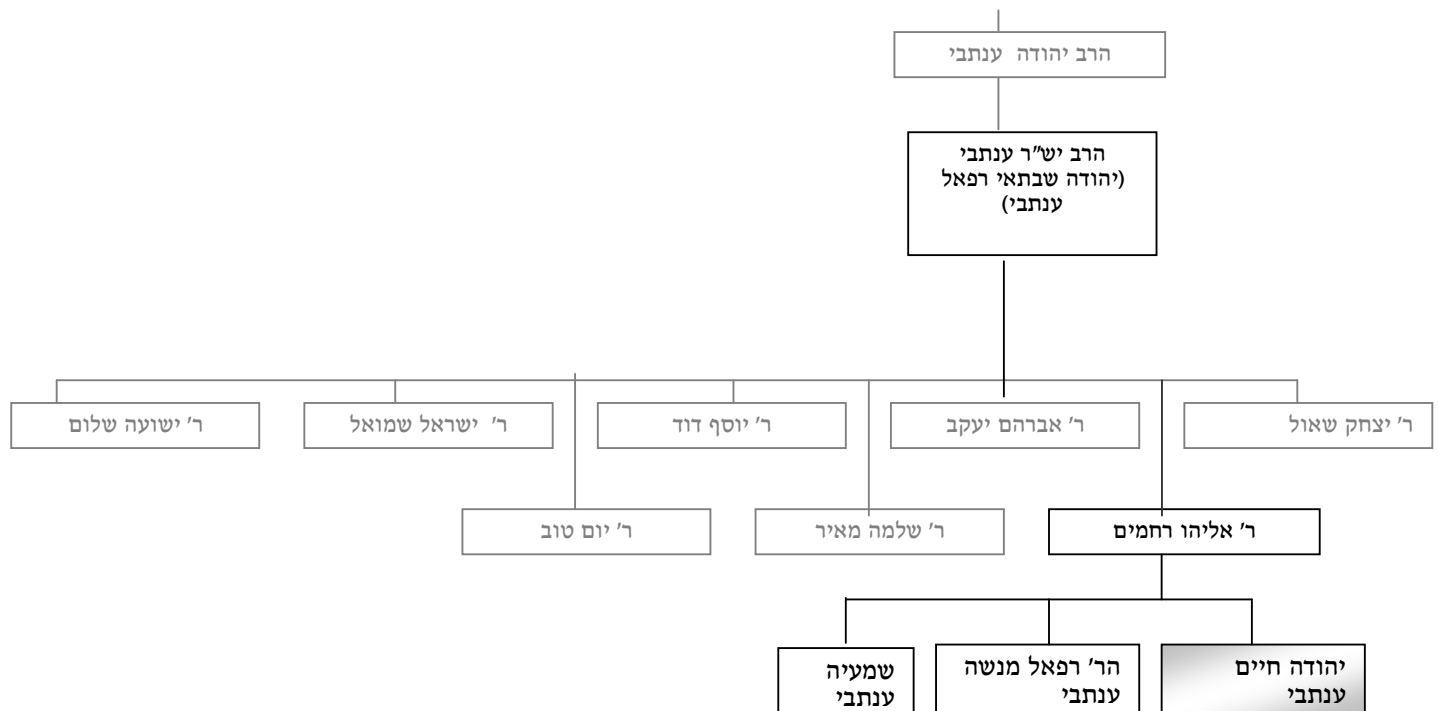
פנקס זה נמצא בכתבי היד שהיו ברשותו , וחתימתו "רפאל ענתבי" מופיעה בו .

(מאוסף רפאל ענתבי , "מכון בן צבי 1796", מכון יד בן צבי , י"ם)

טז. יהודה חיים ענתבי

בן ר' אליהו רחמים ענתבי זצ"ל

המחנך המנהל ואיש הציבור יהודה ענתבי, פרסם את עותק תעודתו של ר' יעקב ענתבי למונטיפיורי בספר "באור החיים" 1929.

לאחריה פרסם תקציר שלו על כל הפרשה בזירת דמשק וההשלכות הבינלאומיות שעוררה:

ענתבי יהודה, אביר יעקב, העתק הנוסח היסודי שברו על עם ישראל בעלילת הדם שהעלילו עליהם בשנת הת"ר... ובפרט על מעלת הרב... יעקב ענתבי" בתוך כפוס חיים, באור החיים דרושים על התורה, ירושלים שנת שיערי דיצה לפ"ק (1929), עמ' 209

כמו כן קיימים ששה יומנים אוטוביוגרפיים ודיאקטיים שכתב בנוסף למספר נאומים שנשא וזכרונות שהעלה בכתב יד, היו בידי בנו שלומי ענתבי ז"ל מקיבוץ איילת השחר (עותק מצוי במוזיאון "יגאל אלון" בכפר תבור)

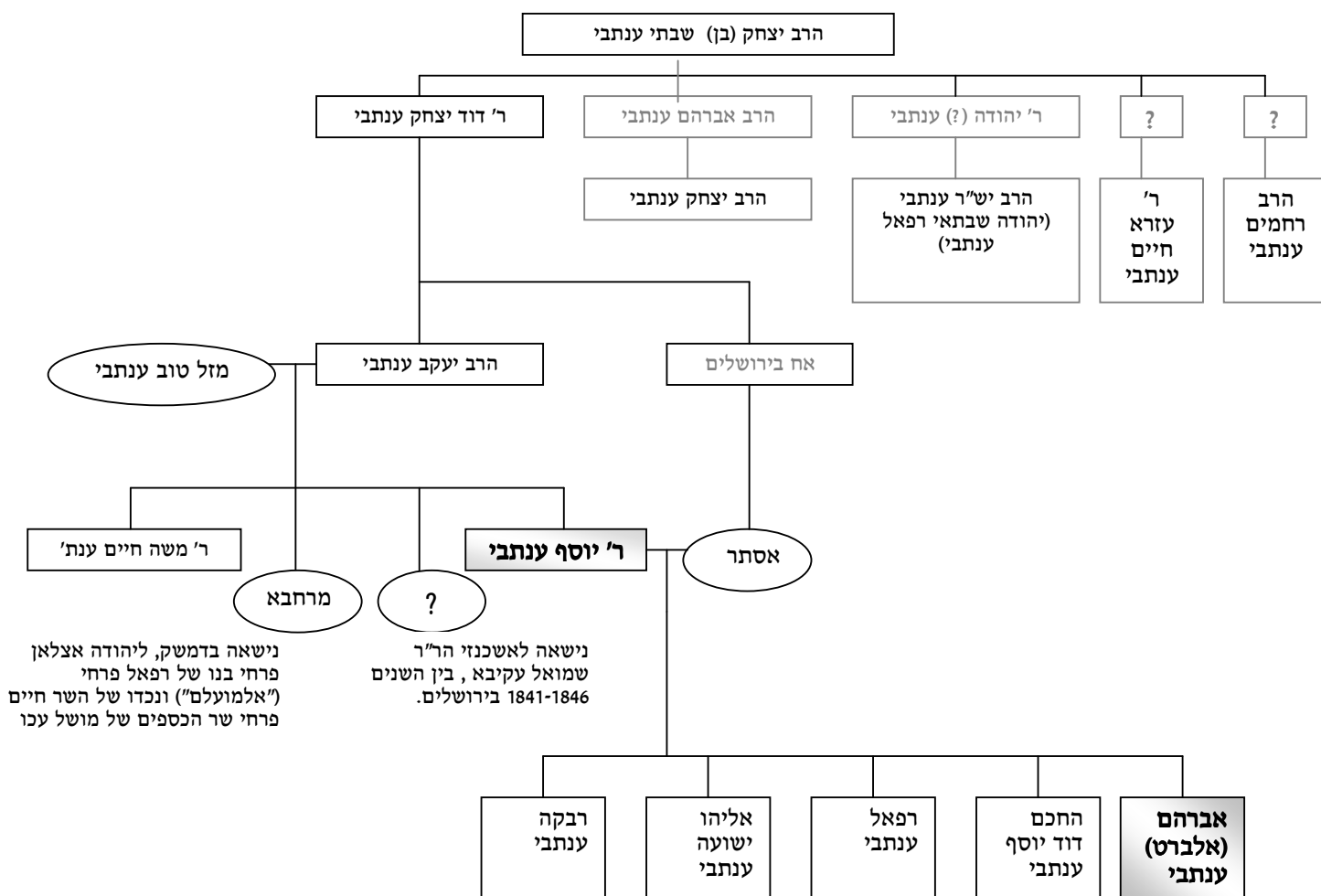
מספר רב של מכתבים שרשם וקיבל נמצא ברשות נכדתו בתיק אסא מקיבוץ "דורות".

טז. בניו ונכדיו של ר' יעקב ענתבי

יז. הרב יוסף ענתבי מקאהיר

בן הרב יעקב ענתבי מדמשק

א. "ויצבור יוסף"

ויצבור יוסף. למחבר ענתבי יוסף, "זה הספר ויצבור יוסף...דרושים...אשר היה...דורש..שבת בשבת..בדמשק ובמצרים", ירושלים, דפוס צוקערמאן, תרע"ט.
את הספר הוציא לאור בנו של ר' יוסף, דוד יוסף ענתבי. וכך רשם דוד-יוסף בהקדמה זו :
"אבי הכ"מ והוא כמהר"ר יוסף ענתבי, והיתה מנוחת מור אבי ביום עש"ק אחר חצות, בכו לחודש המר חשון, שנת נפלה עטר"ת (1919) ... והיה בן ע"ב שנה...."

כתב היד המקורי של הספר קיים בספריה בניו יורק ומכיל בעמוד הראשי את הכותר הבא :
 "ויצבור יוסף - דרושים על התורה, פרשת בא" (19 דפים, סוף המאה ה-19 – תחילת ה-20 . מח' כתבי היד של ספריית ניו יורק)

ובמקומות אחדים לאורכו של כתב היד חתימת המחבר :

המחבר חתם את שמו במספר מקומות בטקסט ובהערות בשוליים: "ממני יע"ן ס"ט" [=יוסף ענתיבי] (4א), "אני יוסף ענתיבי ס"ט" (12ב).

כתב יד זה הוא מה שנותר מהמקור, הספר המלא נדפס לימים אחר פטירתו, על ידי בנו דוד יוסף ענתיבי, בירושלים, תרע"ט, ושם כולל פרשות עד סוף ספר בראשית.

ויצבור יוסף
 ר' יוסף ב"ר יעקב
 ענתיבי

ירושלים, תרע"ט

דרושים:
 ספרי דרוש (לא דרשות) כללי
 תנ"ך: דרוש, בראשית
 [דרושים: הספדים, דרשות-בר מצוה, דרשות-שבת הגדול]

ויצבור

ב. שאלות ותשובות (פסק הלכה) מאת יוסף ענתיבי :

"בענין התגלות הקיטור שנתחדשו פה מצרים"

(דף אחד, מח' כתבי היד של ספריית ניו יורק)

יח. אברהם אלברט ענתבי

בן ר' יוסף ענתבי זצ"ל

אין באסופה זו יומרה להקיף או לציין את כל המסמכים שחיבר, וודאי ישנם רבים מאלה המצויים בארכיון הציוני בירושלים. אלא נציין מסמך מיוחד הרשום בכתב ידו, ויש בו משמעות משפחתית עמוקה.

גרסה נרחבת של פרשת עלילת דמשק

מפי ר' יעקב ענתבי מועתק בכתב ידו של נכדו (כתב רש"י)

אברהם אלברט ענתבי אשר העתיק בכתב ידו את גרסתו הנרחבת של דווחו של ר' יעקב ענתבי אודות פרשת עלילת דמשק משנת הת"ר ליצירה (1840) מעיד מדתחילת דבריו :

"מעשה נורא שהיתה בע"ת דמשק ... בשנת הת"ר עלילת דת ...
הועתקה מכתובת יד ... זקני הרב ... יעקב ענתבי זלה"ה אשר היה בעת ההיא רב ומורה צדק בעיר דמשק"

זהו תאור אחר של עלילת הדם הכולל תרגום אחר של ה"פרמאן" משל ר' יעקב ענתבי פורסם ע"י א' אלחאליל, מזרח ומערב, ג (תרפ"ז), עמ' 49-34. ובספר באור החיים מאת חיים כפוס, תרפ"ט. כולל תרגום עברי של פקודת ("פרמאן") השלטון "עבד אל מג'יד" המבטל את עלילת הדם בדמשק (19א-19ב), השווה נוסח אחר המתורגם לעברית שפורסם על-ידי אל חאליל, שם, עמ' 49-48.

מקומו של המקור בכתב ידו של ענתבי, יעקב בן דוד, 19 דפים. – אינו ידוע.

ספריית מקור פריס - כ"ח Ms285H A 285 H

Bibliothèque de l'Alliance Israelite Universelle (Paris), Manuscript Ms285H

וכך רשמו בספריה על גבי כתב היד :

"Copie...du Recit...fait par Monsieur ANTEBI...petit fils du rabbin...Jacob ANTEBI...a l'affaire" ; "Monsieur Albert Antebi , Impasse de Malte 3 , CHALONS-sur-Marne, France"

Related Publication על פרשה זו ראה :

Related Publication J. Frankel, The Damascus Affair, Cambridge 1997.

Related Publication M. Schwab, Les manuscrits et les incunables hebreux de la Bibliothèque de l'Alliance Israelite (in: REJ, 49(1904) p. 74-88; 270-296).

יט. מקורות ביבליוגרפיים:

"ספרי אר"ץ- הספרות התורנית של חכמי ארם צובה " - דר' ירון הראל
קטלוג הספריה הלאומית , בישראל ירושלים גבעת רם .

תודות לאישים ולגופים הבאים אשר תרמו מידע ואפשרו כתיבת קובץ זה :

לכה"ר משה חדיד , שער בנימין

למר אליהו זיתוני , חולון.

לגב' בתיק אסא מקיבוץ "דורות"

למר מוטי ענתבי .

למר יואב ליברמן ולמר ירון ענתבי מחיפה על תרומתם בהשאת תמונות וספרי משפחה.

לד"ר מיכאל ריגלר מהספריה הלאומית על השראתו לכתיבת קובץ זה.

למאגרי המידע האינטרנטיים : "אוצר החכמה" , Seforim online , Hebrew Books Online ,

"אוצר ספריית חב"ד" .

לכל דודי – דוד ענתבי, משה ענתבי , ויוסף ענתבי שסייעו לי במהלך השנים .